

Kohtaamisia mahdollisuuksien tilassa
- sijoitettujen lasten kokemuksia
Vartiosaaren Mäntyniemestä

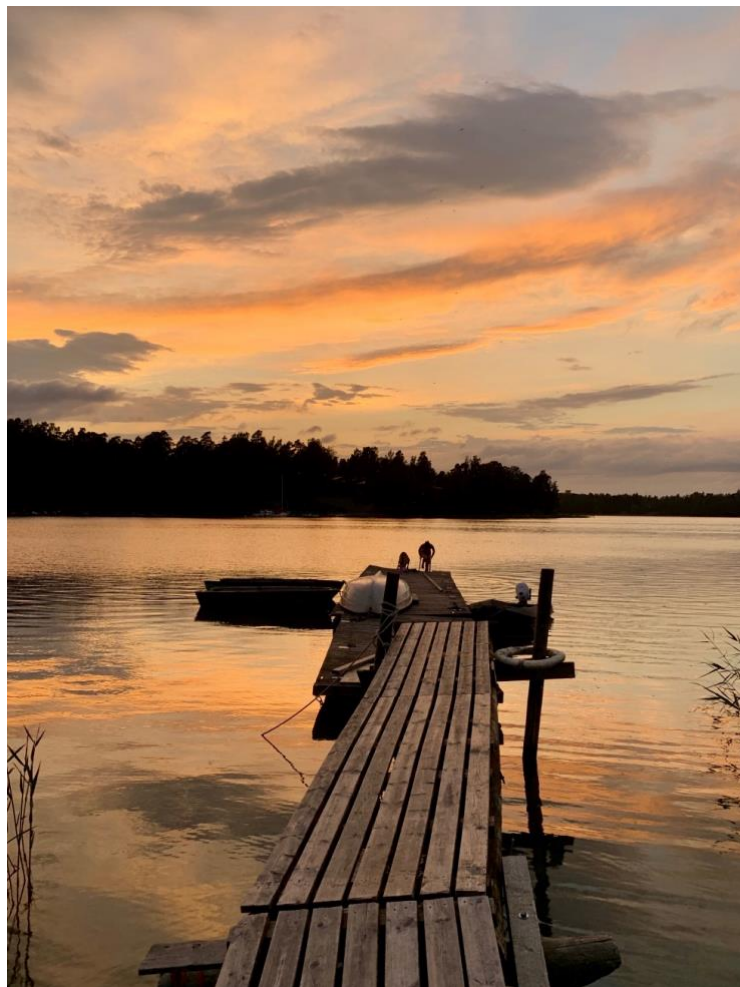
Säde Peltola

2019 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Kohtaamisia mahdollisuuksien tilassa
- sijoitettujen lasten kokemuksia
Vartiosaaren Mäntyniemestä

Säde Peltola
Sosionomi (AMK)
Opinnäytetyö
Kesäkuu, 2019

Säde Peltola

Kohtaamisia mahdollisuuksien tilassa - sijoitettujen lasten kokemuksia Vartiosaaren Mäntyniemestä

Vuosi	2019	Sivumäärä	61
-------	------	-----------	----

Opinnäytetyön tarkoitus oli tuottaa laadullista tutkimustietoa Vartiosaarella toteutettavasta toiminnallisesta lastensuojelutyöstä ja kuntouttavasta työtoiminnasta sijaishuollossa kasvaneiden lasten näkökulmasta. Aiheesta ei ole aiempaa laadullista tutkimusta. Tutkimusta tehtiin yhteistyössä Helsingin kaupungin lastensuojelun toiminnallisen työn kanssa. Tutkimuksen tavoite oli vastata kysymykseen: miten nyt jo aikuiset, sijaishuollon piirissä kasvaneet lapset kokivat Vartiosaarella vietetyn ajan merkinneen heille.

Tutkimuksen aineisto kerättiin Vartiosaarella, Helsingin kaupungin lastensuojelun leirikeskuksessa järjestetyissä ryhmäkeskusteluissa. Aineiston keruun edellyttämässä muistelussa ja kokemusten merkitysten jäsentämisessä hyödynnettiin vertaisuutta, toiminnallisia menetelmiä ja Vartiosaarta ympäristönä. Merkityksiin fokusoiva tutkimusote edellytti osallistujilta ajallista etäisyyttä sijaishuollon kontekstiin ja kokemuksiin.

Aineistossa haastateltavat kuvasivat Vartiosaari-kokemuksiaan kontrolloivan katseen ulottumattomissa olevana mahdollisuuksien tilana, joka asettui osaksi minuutta ja toimintamahdollisuuksia vahvistavaa sosiaalipedagogista prosessia. Keskeistä tekemisen ja elämysten ohella oli kokemus läsnäolosta ja yhtäjaksoisuudessaan ravitsevasta vuoropuhelusta aikuisten ja vertaisten kanssa. Osaston henkilökunnan työvuorojen rytmittämistä ja työroolien leimaamasta arjesta vapaassa saariympäristössä yhteinen todellisuus tiivistyi ja kohtaamiset muodostuivat osallistujien kokemuksissa aidommiksi.

Tuloksia ei voida pienen otoksen vuoksi yleistää, mutta niistä ilmenee sijaishuollossa kasvaneiden tarve sellaiseen vallasta neutraloituun tilaan, jossa on mahdollista vahvistua yksilönä yhteisönsä hyväksyvän katseen alla, ilman lastensuojelun käytänteisiin sisältyvän kontrollivallan varjoja.

Asiasanat: lastensuojelu, sijaishuolto, toiminnalliset menetelmät, sosiaalipedagogiikka, laadullinen tutkimus, ryhmähaastattelu

Bachelor of Social Services

Säde Peltola

Encounters in the State of Opportunity:
Experiences of Placed Children in Vartiosaari Mäntyniemi

Year	2019	Pages	61
------	------	-------	----

The purpose of the thesis was to produce qualitative research information on the functional child protection work and rehabilitative work carried out in Vartiosaari, from the perspective of children who grew up in substitute care. The research was carried out in cooperation with the City of Helsinki's functional work on child protection. The aim of the study was to answer the question: how did the grown-up children, who grew up in substitute care, feel that being in Vartiosaari was a part of their everyday life.

The study material was collected in group discussions organized in Vartiosaari. The data collection utilized Vartiosaari as an environment, functional methods and peer-to-peer parsing of the meanings of experiences. A research focusing on meanings required participants to have a temporal distance to the context and experiences of substitute care, which became part of the social-pedagogical process of empowering myself and action.

The interviewees described the Vartiosaari experiences as a state of opportunity beyond the reach of the controlling gaze. Encounters in this state became part of the social pedagogical process that reinforces self and empowerment. In addition to doing and experiencing, there was experience of presence and continuity of a nutritious dialogue with adults and peers. In an island environment free of the rhythm of department staff shifts and marked by their roles, the shared reality intensified and the encounters became more authentic in the participants' experiences.

The results cannot be generalized because of the small sample, but they reveal the need for those who have grown up in a substitute care to a neutralized state where it is possible to strengthen as an individual under the approval of their community, without the shadows of the control power contained in child protection practices.

Keywords: child protection, foster care, functional methods, social pedagogy, qualitative research, group interview

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Lastensuojelutyön kehyksistä ja käsitteistä	7
2.1	Kodin ulkopuolelle sijoittamisen syitä ja taustoja	8
2.2	Lastenkotityön orientaatiosta	8
2.3	Toimintaympäristön paikantaminen	10
3	Toiminnallisen työn kehys ja orientaatio	11
3.1	Mäntyniemen leirikeskuksessa toteutettava toiminnallinen työ ja työtoiminta ...	12
3.2	Sosiaalipedagoginen orientaatio ja työn ominaispiirteet	15
4	Tutkimusasetelma, käytetyt menetelmät ja tutkimuksen toteutus	18
4.1	Tutkimusotteesta ja menetelmistä	20
4.2	Tutkimuksen toteutus	22
4.3	Tutkimuksen turvallisuus, luotettavuus ja eettisyys	24
4.4	Tutkijan tausta ja näkökulma	25
4.5	Analyysin rakentuminen	27
5	Kokemuksia mahdollisuuksien tilasta	29
5.1	Tutkimukseen osallistuneiden taustatiedoista ja tulosten jäsennyksestä	29
5.2	Kokemukset vertaisuudesta - jaetut kokemukset, tunteet ja tuoksut	31
5.3	Lapsuuden unelmat täyttyvät - jaettuja elämyksiä, joista kertoa eteenpäin	33
5.4	Pysy kiinni perusasioissa - tekeminen luo tarkoitusta	34
5.5	Kanssakäyminen muuttuu - aikaa, yksilöllistä huomiota ja valinnanvapauksia	35
5.6	Lastenkodin poissaolo: vuorotyön poissaolo, kirjaamisen poissaolo	37
5.7	Kokemusten heijastukset tähän päivään - osallistujien näkemyksiä	39
6	Ulottuvuudet kartoilla	40
7	Lähteet	45
8	Kuvat	51
9	Liitteet	52

1 Johdanto

Alkuvuodesta 2019 julkaistiin selvitys suomalaisen lastensuojelun nykytilanteesta (Kananaja & Ruuskanen). Selvitys, jota luotsasi entinen Helsingin kaupungin sosiaalijohtaja Aulikki Kananaja, tuotti runsaasti ehdotuksia lastensuojelutyön kehittämiseksi ja otti esiin - jälleen kerran - asiakkaiden äänen ja osallisuuden vahvistamisen lastensuojelun kentällä. Loppukevästä 2019 nousi jälleen esiin sijaishuollon laitosten toimintaan ja valvontaan kohdistunut vakava laiminlyönti (Valtavaara 2019). Tuolloin Kananaja otti asiaan voimakkaasti kantaa. Hän puhui suoranaisestä rakenteellisesta välinpitämättömyydestä viitatessaan lastensuojelun niin sanotun kovan ytimen, sijaishuollon, resursointiin. Kananaja ilmaisi osuvasti, että yhteiskunnan tulisi ottaa vastuullisen vanhemman rooli suhteessa omasta kodistaan huostaan otettuihin lapsiin. Ajankohtaiskeskustelun kuvaamissa asetelmissä näkyi sellaista monikerroksista laiminlyöntiä ja selänkääntämistä, että ajoittain tätä hyvinvointiyhteiskunnastamme nousevaa ilmiötä on vaikea uskoa todeksi. On tärkeää, että niin julkinen kuin tutkimuksellinenkin keskustelu pysyy aktiivisena ja äänekkäänä, jotta epäkohtiin todella aletaan puuttua ripeästi. Useissa tapauksissa lasten kaltoinkohtelu julkisen vallan alaisissa laitoksissa olisi voitu paljastaa yksinkertaisesti kysymällä niiltä, joita asia todella koskee (Kananaja & Ruuskanen 2019). Sittemmin on selvinnyt, ettei tarkastuskäynneillä ole ollut tapana keskustella lainkaan itse laitoksiin sijoitettujen lasten kanssa. Useimmiten on tyydytty kuulemaan vain laitoksen johtoa ja henkilökuntaa. (Valtavaara 2019.)

Lastensuojelun laitoshoidtoa ei ole syytä myöskään demonisoida. Itselläni on ollut mahdollisuus työskennellä useissa erilaisissa sijaishuollon laitoksissa. Työssäni olen nähnyt kuinka kokonaisvaltaisesti kohdatuksi tulemisen kokemus vaikuttaa lasten kasvuun, kehitykseen ja toipumiseen. Lastenkodeissa työskentelee paljon ammattieettisiä ja vastuullisia aikuisia, jotka pyrkivät monin keinoin tasoittamaan yhteisöllisesti kasvattamiensa lasten tietä aikuisuuteen.

Tämän opinnäytetyön fokuksessa on viisi sijaishuollossa varttunutta lasta. Nämä nyttemmin aikuistuneet lapset kerääntyivät kahtena loppukeväisenä päivänä tutun pöydän ääreen muistelemaan menneitä ja jakamaan kokemuksiaan. Heistä oli kasvanut valovoimaisia aikuisia, joilla on uskoa tulevaisuuteen ja keinoja reflektoida elämäänsä. Vartiosaaren Mäntyniemen leirikeskuksen ryhmäkeskusteluissa syntyi tämän raportin kuvaama laadullisen tutkimuksen aineisto.

Ensisijainen tarkoitus oli tuottaa laadullista tutkimustietoa Mäntyniemen leirikeskuksessa tehtävästä työstä sijaishuollossa kasvaneiden lasten näkökulmasta. Helsingin kaupungin lastensuojelun alaisesta toiminnallisesta työstä ei ole saatavilla aiempaa laadullista

tutkimustietoa. Tutkimukseni pyrkimys onkin ollut sekä tuottaa laadullista tutkimustietoa asiakkaiden näkökulmasta että jäsentää tietoa viestinnälliseen käyttöön tilastollisen arvioinnin rinnalle. Tutkimuksen tekoa on motivoinut toive siitä, että kokemusten merkitysten avaaminen havainnollistaisi Mäntyniemessä tehtävää tärkeää työtä.

Tämä tutkimusprosessi on vahvistanut käsitystäni siitä, että tutkimusmenetelmiin panostamalla voitaisiin avata tilaa yhdenvertaiselle vuoropuhelulle ja saada yhteiskunnallisesti haavoittuvassa asemassa olevien kanssakulkijoiden ehdoilla tuotettua tietoa hyödynnettäväksi heitä koskevaan tutkimus- ja kehittämistyöhön.

2 Lastensuojelutyön kehyksistä ja käsitteistä

Sijaishuollolla tarkoitetaan lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella joko kiireellisesti tai hallinto-oikeuden väliaikaismääräyksen nojalla sijoitettuna tai huostaan otettuna. Suomessa kodin ulkopuolelle sijoitettuna oli vuonna 2017 lähes 18 000 lasta, joista runsas 10 000 oli huostaan otettuina. Poikia sijoitetuista lapsista on jonkin verran enemmän kuin tyttöjä. (STM 2018.)

Lastensuojelulaki (LsL 417/2007, 3§) määrittelee lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun keskeisiksi ulottuvuuksiksi lastensuojelun asiakassuunnitelman laatimisen, avohuollon tukitoimien ensisijaisuuden, kiireellisen sijoituksen ja huostaanoton toimenpiteet sekä sijaishuollon ja avohuollon palvelukokonaisuudet (Räty 2012). Tilanteessa, jossa lastensuojelullisten avohuollollisten tukitoimien katsotaan olevan perheen tai lapsen tilanteeseen nähden riittämättömiä tai lapsen etu sitä muutoin edellyttää, tulee hänelle järjestää sijaishuolto perheen ulkopuolella (LsL 40§, THL 2019).

Sijaishuolto voi toteutua lyhytaikaisesti esimerkiksi avohuollon tukitoimenpiteenä (LsL 38§) tai kriisitilanteessa kiireellisenä sijoituksena (LsL 37§). Pidemmäksi aikaa lasta sijoitettaessa on yleensä kyseessä huostaanotto, joka on toistaiseksi voimassa oleva toimenpide (LsL 47§). Huostaanotto on lastensuojelun viimesijaisin keino, jonka tavoite on turvata lapsen kasvu ja kehitys silloin, kun joko kodin olosuhteet tai lapsen oma käytös uhkaavat vaarantaa vakavasti lapsen kehitystä ja terveyttä. Nykyisen lastensuojelulain (LsL 417/2007, 50§) perusteella sijaishuollon tulisi toteutua ensisijaisesti perhehoitona ja toissijaisesti laitoshuoltona lastensuojelulaitoksessa, esimerkiksi lastenkodissa tai koulukodissa. Lastenkotisijoituksen alkaessa tehdään lapselle hoito- ja kasvatussuunnitelma, jossa sovitaan työskentelyn tavoitteista ja yhteistyöstä läheisverkoston kanssa.

2.1 Kodin ulkopuolelle sijoittamisen syitä ja taustoja

Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syitä, taustoja, palveluja ja kustannuksia on kartoitettu ensimmäistä kertaa valtakunnallisesti THL:n toimesta vuonna 2016. THL:n raportin keskeinen huomio on se, että - vuoden 2015 sosiaalihuoltolain uudistuksen tavoitteena ollut - lastensuojelu-palvelujen painopisteen siirtyminen ehkäisevän työn ja varhaisen tuen suuntaan ei ole toteutunut odotetusti, pikemminkin päinvastoin. Palvelujen uudelleenorganisoinnin jäljiltä lastensuojelun asiakkaaksi pääseminen on vain hankaloitunut. Tuen ja interventioiden viivästyminen on mutkistanut jo valmiiksi haastavia perhetilanteita ja samalla lisännyt perheiden palveluntarpeita, jolloin tarpeisiin vastaaminen on muodostunut entistäkin haastavammaksi. (THL 2016, 9.) Tutkimusraportista ilmenee sijaishuollon piirissä olevien perheiden avun tarpeiden monimutkaistuminen ja näiden perheiden yhteiskunnallinen eriarvoistumiskehitys. Taloudellisten ja terveydellisten vaikeuksien ohella sijoitettujen lasten vanhempien arvioidaan raportissa olevan useimmiten myös hyvin uupuneita. Moninaistuvaan perhedynamiikkaan heijastuu monenlaisia paineita ja ristiriitoja ja perherakenteiden muutokset ovat haaste etenkin perheiden nuorisoikäisille lapsille. Joka toisen uusperheestä sijoitetun lapsen taustalta löytyy ristiriitoja aikuisten kanssa. Tutkijat esittävät perherakenteissa tapahtuvien muutosten kiihdyttävän oman paikan ja identiteetin hakemista, joka eskaloituessaan näkyy erityisesti nuorten sijoittamisalttiutena. (THL 2016, 4.) Myös kiireellisten sijoitusten tarve korostuu teini-ikäisten lasten perheiden kohdalla verrattuna nuorempien lasten perheisiin. Tutkittavista lapsista neljänneksellä ilmeni paljon tai erittäin paljon vertaissuhteisiin liittyviä vaikeuksia ja runsaalla kolmanneksella identiteetin rakentumiseen liittyviä tekijöitä. (THL 2016.)

Joka toinen kodin ulkopuolelle sijoittaminen tapahtuu perheen vanhempien ongelmallisen käyttäytymisen johdosta. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi sopimatonta kasvatustyyliä tai muuttuvan perhekonstellaation sisäisiä ristiriitoja, väkivallan uhkaa tai vanhempien toiminnanohjauksen epäonnistumista. Kolmanneksella perheen vanhemmista katsottiin olevan mielenterveysongelmia, päihdeongelmia tai arkeen ja kasvatukseen liittyvää avuttomuutta. Palvelutarjonnan huolestuttavia haasteita kuvannee tutkimusraportin seuraava havainto. Niistä lapsista, jotka sijoitettiin kodin ulkopuolelle tutkimuksen tekoaikana oli valtaosa ollut myös edellisenä vuonna sijoitettuna. Näistä toistuvasti sijoitetuista lapsista peräti lähes puolet oli ollut nimenomaan kiireellisesti sijoitettuna. (THL 2016.)

2.2 Lastenkotityön orientaatiosta

Lastenkotityöllä tarkoitetaan tässä yhteydessä ensisijaisesti sitä työtä, jota tehdään sijoitettujen lasten ja nuorten kanssa kuntien ylläpitämissä laitoksissa. Lastensuojelun käsikirjan (THL 2019) mukaan lastenkotityön tavoite on tarjota lapselle turvallinen arki ja ohjata sekä tukea ikätasoista kasvua ja kehitystä. Riitta Laakso ja Marita Törrönen ovat

havainnoineet suomalaisen lastenkotityön yhteisöllisyyden olemusta etnografisissa tutkimuksissaan (Laakso 2009, Törrönen 2003). Laakson mukaan lastenkotityötä määrittelee yhtäältä erilaisista aikuisista ja lapsista syntyvä yhteisö ja toisaalta yksilöllinen suhde lasten ja aikuisten välillä (2009, 6). Törrönen (2003) on tutkimuksessaan lähestynyt lastenkodin yhteisöllisyyttä yksityisyyden rajojen asettajana. Törrösen mukaan lastenkotiin syntyy eräänlaista kollektiivista kodinomaisuutta. Yhteisöllisen arjen puitteissa on kuitenkin tärkeää, että lapsille on mahdollista vetäytyä myös omaan huoneeseensa. Laakson (2009, 181) mukaan juuri lapsen yksilöllisen huomioimisen ihanteen ja lastenkotityön yhteisöllisen luonteen välille muodostuu keskeinen jännite.

Lastensuojelukontekstin ajankohtainen tutkimustilanne on kiinnostava, sillä useat alan tutkijat ovat jo vuosia korostaneet suomalaisen sijaishuollon ja lastenkotityön tutkimuksen hajanaisuutta ja suoranaisia puutteita (Eronen 2007, Laakso 2009). On myös esitetty, että sijaishuollon työmenetelmien kehittäminen ei ole perustunut tutkimukselliseen tietoon vaan menetelmien kehittyminen on pikemmin tapahtunut sirpaleisesti ja käsillä olleista käytännöllisistä lähtökohdista (Eronen 2007, 30). Eronen mukaan sijaishuollon menetelmällinen kehittäminen on kohdentunut lähinnä joko yksittäisiin psykoterapeuttisesti tai terapeuttisesti orientoituneisiin työmenetelmiin kuten elämäkerrallisiin työmenetelmiin tai sijaishuollon laatuun tai työprosesseihin (2007, 30).

Sekä Eronen (2007, 34) että Laakso (2009, 39) on peräänkuuluttanut lastenkotityön teoreettista ja tieteellistä pohdintaa menetelmällisen viitekehyksen selkeyttämisen ohella. Kokoavan teoreettisen tiedon ja viitekehyksen jäsentämisen haasteet heijastuvat myös THL:n lastensuojelun käsikirjan menetelmiä koskevassa osiossa (THL 2019), jonka olettaisi olevan käyttökelpoinen kanava yhtenäisen ajankohtaisiin haasteisiin vastaavan menetelmäkokonaisuuden jäsentämiseksi ja tutkimukseen perustuvan työotteen vahvistamiseksi lastensuojelutyön kentällä.

Voitaisiin jopa väittää, että lastensuojelutyötä ja sen menetelmiä kuvaavat käsitteet tuntuvat pakenevan määrittelijäänsä. Tähän ilmiöön viitataan myös tutkimuskirjallisuudessa. (THL 2018, STM 2013, 36.) Tutkimukseni kehyksessä olevaan lastensuojelun toiminnalliseen työhön viitataan eri yhteyksissä sitä sen erityisemmin määrittelemättä. Myöskään THL:n lastensuojelun käsikirjasta ei löydy määritelmää toiminnalliselle lastensuojelutyölle (THL 2019). Lastensuojelun menetelmien ja interventioiden kehittämisen systematiikkaa ja vastuiden ja rakenteiden selkeyttämistä penätään myös THL:n julkaisemassa Lastensuojelun terapeuttisen laitospalveluksen mallinnuksessa (Timonen-Kallio, E, Yliruka L & Närhi P. 2017, 208). Koko valtakunnalliseen Sote-palvelujärjestelmään kohdistuvien muutospainoiden ja aiemmin kaavaillun maakuntaudistuksen tarpeita silmällä pitäen laadittu THL:n selvitys avaa myös alan kansainvälistä tilannetta ja tutkimusta, toivoo lastensuojelutyön menetelmien ja

interventioiden systemaattista kehittämistä ja implementoimista suomalaisessa laitoskontekstissa ja peräänkuuluttaa myös implementointitutkimusta menetelmien huolellisen käyttöönoton varmistamiseksi. (Timonen-Kallio, E, Yliruka L & Närhi P. 2017.)

2.3 Toimintaympäristön paikantaminen

Kuluvalla vuosikymmenellä niin koko Helsingin kaupungin Sosiaali- ja terveystoimialan organisaatio kuin lastensuojelun palvelutkin ovat käyneet läpi useita hallinnollisia uudistuksia, jotka ovat sekä suoraan että välillisesti vaikuttaneet yhtä lailla sijaishuollon kokonaisarkkitehtuuriin kuin Mäntyniemen leirikeskuksesta tehtävän työn paikantamiseen.

Vuonna 2016 Sosiaali- ja terveystoimiala jäi historiaan kaupungin siirryttyä toimialauudistuksen myötä uuteen Sosiaali- ja terveystoimialan organisaatiomalliin. Hallinnon ja johtamisjärjestelmän kokonaisuudistus vaikutti kaikkien toimialan palvelukokonaisuuksien sijoittumiseen organisaatiossa (Kuvio 1). Uudessa kokonaisuudessa kaupungin Lastensuojelun palvelukokonaisuus siirtyi Perhe- ja sosiaalipalveluiden alaisuuteen.

Kuva 1 Lastensuojelutyön sijoittuminen Sosiaali- ja terveystoimialan palvelurakenteeseen (Helsingin kaupunki 2016)

Vuonna 2012 käynnistyneessä kaupungin nuoris- ja lastenkotien muutoshankkeessa uudistettiin Helsingin lastenkotityön rakenteita ja painopistettä ja samalla sijaishuollon toimipisteitä yhdistettiin ja uudelleen profiloitiin. Vuonna 2013 Helsingin omissa lastensuojelulaitoksissa alettiin tuottaa pääsääntöisesti vaativan laitoshoidon palvelua, joka suunnattiin vakavasti oirehtiville (esimerkiksi päihteiden käytöllä) asosiaalisesti käyttäytyville ja käytöshäiriöisille lapsille. (Helsingin lasten- ja nuorisokotien muutoshanke 2013, 15.)

Muutoshankkeessa myös laitospalvelujen uudelleen muotoiltiin ja nuorisokotinimikkeestä luovuttiin, joten nykyään kaikki kaupungin pitkäaikaista laitoshoidon tarjoavat yksiköt ovat nimeltään lastenkoteja, riippumatta siitä minkä ikäisiä lapsia niissä asuu.

Helsingin kaupungin lastensuojelun toiminnallisen työn yksikkö perustettiin vuosituhannen vaihteessa silloisen Nuorten työkodin kirjapainon tiloihin. Nuorten työkodin yhteydessä toimineen kirjapainon lakkauttamisen voi nähdä edustaneen myös lastensuojelutyön viitekehityksessä yleisemmin käynnissä ollutta siirtymää perinteisestä työtoiminnasta ja sen kuratoinnista kohti terapeuttisemmin orientoituneiden menetelmien käyttöä (Harrikari 2017). Nykyisen toiminnallisen työn yläkerrassa sijaitsevat aikanaan Nuorten työkodin osastot, joilla asuivat myös ne nuoret, jotka olivat mukana Mäntyniemen leirikeskuksen konkreettisissa perustustöissä (Luovi 2019).

Hallinnollisesti Helsingin lastensuojelun toiminnallinen työ sijaitsee nykyään lastensuojelun palvelujen asiakasohjauksen alaisuudessa. Asiakasohjauksen omavalvontasuunnitelman mukaan muita kaupungin lastensuojelun palvelujen alayksiköitä ovat perhetyö, perhekuntoutus sekä lasten ja nuorten vastaanotot. Palvelujen asiakasohjauksen johtavan sosiaalityöntekijän alaisuudessa toimii useita työpisteitä ja yksiköitä. Pikalähetintien toimipisteessä työskentelee kaksi toiminnallisen työn toiminnanohjaajaa ja ryhmätoiminnan erityissosiaalityöntekijä. Suunnitelman perusteella Vartiosaaren Mäntyniemen toimipisteessä työskentelee tällä hetkellä toiminnanohjaaja ja kaksi työllistettyä henkilöä. (Palvelujen asiakasohjaus omavalvontasuunnitelma 2018.) Palvelujen asiakasohjauksen tuoreimman omavalvontasuunnitelman mukaan sen toiminta perustuu tiiviille yhteistyölle muiden lastensuojelun yksiköiden ja erityisen tuen sosiaalityön yksiköiden kanssa.

Helsingin kaupungin verkkosivujen mukaan lastensuojelun toiminnallinen työ on osa kaupungin lastensuojelun tukipalveluja (Helsingin kaupunki 2019). Helsingin kaupungin toiminnallinen työ on lastensuojelupalveluiden asiakasohjausyksikön omavalvontasuunnitelman mukaan lapsille ja nuorille suunnattua kuntouttavaa ja hoidollista lastensuojelutyötä. Työn toimintaympäristöjä ovat muun muassa Mäntyniemen leirikeskus Vartiosaassa, Oulunkylän Toiminnallinen työpaja (lastensuojelun toiminnallisen työn tilat), lastenkotien tilat, Etelä-Suomen alueen luonnonsuojelu- ja virkistysalueet sekä liikunta- ja harrastapaikat. Yksikön palvelut toteutetaan tiiviissä yhteistyössä muiden palvelujen työntekijöiden kanssa, kuten lastenkotien henkilöstön tai lastensuojelun tehostetun perhetyön kanssa. (Palvelujen asiakasohjaus omavalvontasuunnitelma 2018.)

3 Toiminnallisen työn kehys ja orientaatio

Helsingin kaupungin lastensuojelun alaisuudessa toteutettava toiminnallinen työ tuottaa kaupungin palvelukuvauksen mukaan tavoitteellisia tukitoimenpiteitä lastensuojelun

suunnitelmalliseen työhön. Se on sijoitettu perheiden muiden tukipalvelujen alle ja toteuttaa toiminnallisesti orientoitunutta kuntouttavaa, hoidollista ja konsultoivaa palvelua lastensuojelun asiakkaille ja työntekijöille. Toiminnallinen työ toteutuu pääsääntöisesti ryhmämuotoisena, kuten erilaisina leireinä, retkinä ja urheilutapahtumina sekä vertaisryhminä. Myös erilaiset luovat ja taidelähtöiset menetelmät ovat käytössä. Esimerkiksi psyko- ja sosiadraama sekä erilaiset musiikki- ja kuvaterapeuttiset sovellukset kuuluvat toiminnallisen työn piiriin. (Helsingin kaupunki 2019, Kolsi 2019.) Työn toimintaympäristöt valitaan asiakkaiden tarpeiden ja mahdollisuuksien mukaan. Vartiosaaressa toteutettava lastensuojelutyö on osa Helsingin kaupungin toiminnallista työtä. (Helsingin kaupunki 2019.)

Kaiken lastensuojelun piirissä tehtävän työn tulee olla tavoitteellista ja tukea kunkin lapsen henkilökohtaista hoito- ja kasvatussuunnitelmaa. Lastensuojelun toiminnallinen työ ei luonnollisestikaan poikkea tästä. Toiminnallisen työn tavoitteena on tukea kullekin lapselle vastuusosiaalityöntekijän johtamassa prosessissa suunniteltua hoitoa ja kasvatusta. (Kolsi 2019, Levamo 2019.) Toiminnan sisällöt saattavat rinnastua esimerkiksi retkeilyyn, leirielämään, toiminnalliseen harrastamiseen tai yhteiseen ajanviettoon. Toiminnallisen lastensuojelutyön kannalta sillä on tavoitteita, joiden päätarkoitus on toimintaan osallistuvien yksilöllisten voimavarojen havainnoiminen, kartoittaminen ja vahvistaminen. (Kolsi 2019, Levamo 2019.) Työn keskiössä oleva yhdessä tekeminen perustuu refleктоivaan kanssakäymiseen, jota kohdennetaan kulloistenkin tavoitteiden mukaisesti yhdessä puuhastelemisesta aina intensiivisempään terapeuttiseen työskentelyyn asti (Levamo 2019).

3.1 Mäntyniemen leirikeskuksesta toteutettava toiminnallinen työ ja työtoiminta

Mäntyniemen leirikeskuksen historia juontaa 1980-luvun alkuun, jolloin sen nykyinen alue vuokrattiin ja korvamerkittiin lastensuojelutoiminnalle. Alueen ja rakennusten kunnostamisesta käyttökuntoon huolehtivat silloisen Helsingin Nuorten työkodin teini-ikäiset asukkaat. Ensimmäinen sijaishuollon kehyksessä tehty hanke Mäntyniemessä oli yhteisöllinen ponnistus: Mäntyniemi kunnostettiin tulevien sijaishuollon asukkaiden käyttöön heidän vertaistensa voimin. Mäntyniemen historiallinen päärakennus on noussut laajahkolle rinnetontille jo 1800-luvun lopussa. (Luovi, 2019.) Leirikeskuksen toimintaa on vuosien varrella organisoitu monenlaisten palvelujärjestelmän tuottamien otsikoiden alle. Siellä tehtävän työn yhteisenä nimittäjänä voidaan pitää sen tavoitetta lastensuojelun piirissä kasvavien (tai aiemmin kasvaneiden) lasten ja aikuisten toimintakyvyn ja voimavarojen vahvistamista. Pääsääntöisesti sen toimintaan osallistujat ovat joko parhaillaan lastensuojelun avohuollon tai sijaishuollon asiakkaita tai heillä on lastensuojelutausta.

Vielä vuosituhannen vaihteessa Mäntyniemen leirikeskuksesta toteutettiin työleiriksi kutsuttua palvelua niin sanotuille vaikeahoitoisille nuorisokodin asukkaille (Luovi 2019, Uuksulainen

2019). Sittemmin työleireistä on luovuttu, mutta työtoimintaan on mahdollista ottaa osaa useammalla tavalla. Ensinnäkin kaupungin sijaishuoltolaitosten nuoret voivat tietyin ehdoin saada palkallista työtä Mäntyniemen leirikeskuksesta. Yleensä noin kahden viikon pituisten työjaksojen tarkoitus on tarjota nuorille mielekästä tekemistä, tukea päivärytmiä ja hankkia valmiuksia tulevaan opiskelu- ja työelämään. Jaksoilla on mahdollisuus tutustua erilaisiin työtehtäviin ja -tapoihin, kokeilla ja opetella uusia taitoja, kuten erilaisten koneiden käyttöä. Työtoiminnan tavoitteena on ruokkia itsetuntemusta ja kartuttaa kokemusta, josta voi tulevaisuudessa olla hyötyä esimerkiksi opiskelualan harkinnassa. Töitä tehdään aina leirikeskuksen huolintatarpeista käsin, omat kyvyt ja mielenkiinnon kohteet huomioiden.

Leirikeskuksesta tehdään tarvittaessa myös työharjoitteluyhteistyötä ammatillisten oppilaitosten kanssa esimerkiksi silloin kuin opiskelijana on lastensuojelun piirissä varttuva tai varttunut henkilö. Tämän toiminnan, kuten pääasiassa kaiken muunkin työtoiminnan, tavoitteena on tyypillisesti esimerkiksi opiskeluvaiheiden tai työelämän edellyttämien perusvalmiuksien vahvistaminen, ammatilliseen koulutukseen orientoituminen, työpaikalla järjestettävään koulutukseen valmentautuminen tai osallisuuden ja käytännön taitojen vahvistaminen. Mäntyniemessä voi etenkin lastensuojelutaustan omaava henkilö tehdä palkkatuetta työtä, yleensä laitosapulaisen nimikkeellä. Työvoimapalveluista ohjataan Mäntyniemen työtehtäviin sopivia työttömiä työnhakijoita. Yleensä palkkatuetut työntekijät vastaavat leirikeskuksen ruokahuollosta, siivous- ja kunnostustöistä sekä huolehtivat piha-alueiden ja veneiden siisteydestä. Työtoimintaan voi osallistua myös kuntouttavan työtoiminnan puitteissa. Tässä yhteydessä kuntouttavalla työtoiminnalla tarkoitetaan kaupungin tuottamaa sosiaalipalvelua henkilöille, jotka kokevat haastavaksi löytää paikkaansa työmarkkinoilta tai tarvitsevat muutoin erityisiä tukitoimenpiteitä työllistyäkseen. Kuntouttava työtoiminnan tavoite on parantaa elämänhallintaa, tukea työkykyä ja edistää paluuta työelämään. Pyrkimyksenä on, että palvelun painopiste asteittain muuttuisi osallistujan toimintakyvyn kohentuessa. Kyseessä ei ole työsuhde vaan lakiin (Lkt 189/2001) perustuva sosiaalipalvelu, jonka toteuttamisesta tehdään suunnitelma sosiaalityöntekijän ja TE-asiantuntijan kanssa. Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvien asiakkaiden voimavarat voivat vaihdella huomattavasti. Siksi palvelun yksilöllinen räätälöiminen onkin tärkeää ja edellyttää työtoiminnan ohjaajan tiivistä osallistumista prosessiin. (Helsinki 2018, THL 2019.)

Toiminnallinen työ Mäntyniemen leirikeskuksessa on kohdennettu sijaishuollon piirissä parhaillaan oleville lapsille ja nuorille. Se voi koostua erilaisista teemallisista leirikokonaisuuksista, metsä- ja meriluonnon aktiviteeteistä, taidetyöskentelystä tai vaikkapa mönkijällä ajamisesta, uimisesta, saunomisesta, yhdessä grillailusta, syömisestä ja pelaamisesta. Mäntyniemen leirikeskuksessa on vuonna 2019 tarjolla muun muassa purjehdusleirejä, hyvän olon leirejä, lastenkotien osastojen omia kokoontumisia ja

esimerkiksi sosiaalisen sirkuksen mahdollisuuksien esittelyä. (Kolsi, 2019, Luovi 2019, Uuksulainen 2019.)

Kuva 2 Mäntyniemen leirikeskuksen päärakennus on peräisin 1890-luvulta

Saassa palvellaan myös vastaanottoperhetoimintaa, esimerkiksi järjestämällä räätälöityä toiminnallista ohjelmaa ammatillisille perhekodeille lapsineen (Luovi 2019). Tämäkin toiminta on ryhmämuotoista ja hyödyntää vertaiskokemuksia kutsumalla paikalle useamman perhekodin kerrallaan.

Toiminnallisessa työssä pyritään siihen, että lasten oman lastenkotiosaston ohjaajat osallistuisivat leireille ja leirikeskuksen toimintaan. Lapsien nähdään kotiutuvan vallitseviin olosuhteisiin nopeammin tuttujen aikuisten kanssa ja näin hyötyvän toiminnasta enemmän. (Luovi 2019, Kinnunen 2019.) Oman osaston aikuisten osallistuminen on keskeistä myös lasten kasvua ja kehitystä tukevan ja arvioivan tiedonvaihdon kannalta. Tuttujen ohjaajien avulla myös lasten haasteita, toimintakykyä ja hyvinvoinnin reunaehtoja voidaan luontevammin ottaa huomioon. Samalla toiminnan ja olosuhteiden yksilöllisiä vaikutuksia voidaan paremmin todentaa (Luovi 2019, Kinnunen 2019, Uuksulainen 2019). Leirikeskusolosuhteet tarjoavat aikuisille samalla mahdollisuuden ympärivuorokautiseen yhdessä oloon lasten kanssa, jolloin yhteinen oleminen voi saada uusia sävyjä ja etenkin tuttujen lasten voinnista ja toimintakyvystä voi tehdä tärkeitä havaintoja. (Uuksulainen 2019.) Osastojen vaihtuvien tilanteiden ja henkilömitoituksen vuoksi oman osaston ohjaajien osallistuminen ei ole aina kuitenkaan mahdollista. Mäntyniemen leirikeskuksessa tapahtuva työ on perinteinen osa lastensuojelun toiminnallista työn kokonaisuutta. (Kolsi 2019, Kinnunen 2019.)

Kuva 3 Työtoimintaan osallistuvat pitävät huolta Mäntyniemen ympäristöstä

3.2 Sosiaalipedagoginen orientaatio ja työn ominaispiirteet

Sosiaalipedagoginen orientaatio sijoittuu sananmukaisesti sosiaalisten ja kasvatuksellisten tilojen moninaiisiin yhteyksiin (Nivala & Ryynänen 2019). Suomalaisen lastensuojelun laitospäivätyössä työskenteli vuosikymmenien ajan sosiaalikasvattajia, joiden tavoitteena oli pedagogisen suhteen avulla tukea sijaishuollon piirissä kasvavia lapsia kiinnittymään yhteiskuntaan (Timonen-Kallio, E, Yliruka L & Närhi P. 2017). Suomessa sosiaalikasvattajien koulutus oli ennen ammattikorkeakoululaitoksen aikaa toteutettua niin sanottua opistoasteen koulutusta. Ammattikorkeakoulutaustaisten sosionomien sijoittuessa lastensuojelulaitoksiin alettiin lastenkotityötä tekeviä ammattilaisia kutsua ohjaajiksi.

THL:n julkaisema Terapeuttisen laitospäivätyksen mallinnus-selvitys (Timonen-Kallio, E, Yliruka L & Närhi, P. 2017) pyrkii avaamaan tutkimuskeskustelua sijaishuollon laitosten kasvatustyön nykytilan arvioinnista ja kehittämisestä. THL:n mallinnustyön pitkän aikajänteisen tavoite on luoda sijaishuoltokentälle tietoon perustuvia, kansallisesti yhtenäisiä käytäntöjä ja toimintatapoja. Eräänä vartenotettavana suuntautumisena selvitys esittelee sosiaalipedagogisen laitospäivätyksen orientaation. Tämä orientaatio nojaa näkemykseen elinikäisestä kasvusta ja kehityksestä ja korostaa yhdessä jaetun arjen merkitystä. Sosiaalipedagoginen orientaatio suuntautuu muutokseen, voimaantumiseen ja valtaistumiseen. Sosiaalipedagogisessa ajattelussa keskeistä on yksilölliseen prosessiin

sitoutuvan voimaantumisen ohella yhteiskunnallinen valtaistuminen. Sosiaalipedagogisessa perinteessä tavoitellaan kolmitasoista muutosta (yksilö, yhteisö ja yhteiskunta) ja käytetään osallisuuden ja osallistamisen sijasta usein empowerment-käsitettä, jolla korostetaan yksilön subjektiutta ja hänen toimintavalmiuksiensa vahvistumisen monitahoisuutta. Perinteessä osallisuus-käsitteeseen liitetään myös negatiivisia sivumerkityksiä jotka liittyvät määritysvallan antamiseen subjektin ulkopuolelle. Kriittisemmässä sosiaalipedagogisessa perinteessä kyseenalaistetaan osallisuus-ajattelun yhteiskunnallisten ehtojen rakentumisen avointa dialogisuutta ja yhdenvertaisuutta. (Hämäläinen 2015, Nivala & Ryyänen 2019.)

Yhteiskunnallinen ulottuvuus on keskeinen osa sosiaalipedagogisen työn näkökulmaa. Nivalan ja Ryyänen mukaan orientaatio edellyttää aina yksilöllisen, yhteisöllisen ja yhteiskunnallisen ulottuvuuden läsnäoloa (Nivala & Ryyänen 2019, 185-233). Yhtäläillä yksilöiden yhteiskunnallisia toiminta- ja vaikuttamismahdollisuuksia tulee vahvistaa kuin olla aktiivinen osa yhteiskunnallista keskustelua ja tukea sosiaalista oikeudenmukaisuutta edistävien rakenteiden ja hankkeiden toimintaa. (Nivala & Ryyänen 2019, 229.)

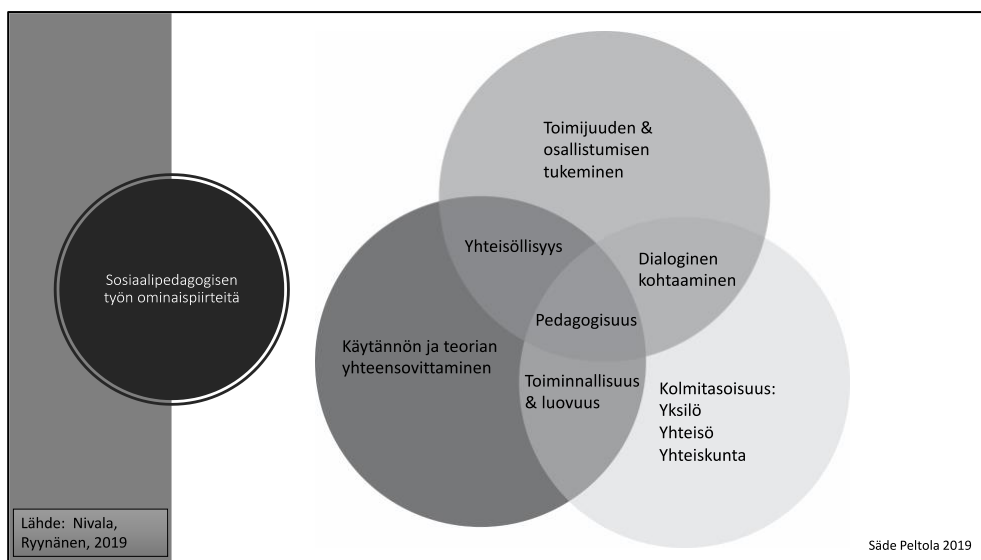
Sosiaalipedagogisen orientaation ydin on toimijoiden vastavuoroinen suhde, joka näkyy esimerkiksi siinä, miten ammattilainen asettuu suhteeseen niiden ihmisten ja yhteisöjen kanssa, joiden parissa hän toimii. (Nivala & Ryyänen 2019, 185-233.) Sosiaalipedagoginen työ perustuu dialogiselle kohtaamiselle, jossa ammattilaisten tulisi rohjeta olla läsnä yhtä lailla ihmisenä kuin ammattilaisenaakin. Tällainen suhteessa olo avaa mahdollisuuden tasaveroiseen kanssakäymiseen ja tunnetason yhteyteen, jonka avulla tunteita voidaan yhdessä jakaa ja kokemuksia reflektoida avoimemmin. (Nivala & Ryyänen 2019, 191.) Tämä tarkoittaa myös sitä, että molemminpuolinen pedagoginen kiintyminen voi olla sosiaalipedagogisen työn osa, sen näet katsotaan edistävän sosiaalipedagogisten arvojen ja normien mukaisia päämääriä ja toimintaa (Nivala & Ryyänen 2019). Toisaalta Timonen-Kallio, Yliruka ja Närhi (2017) taas korostavat toimijoiden välisen pedagogisen suhteen ensisijaisuutta kiintymyssuhteen rinnalla. Toiminnan suhdeperustaisuus ja kanssakäymisen dialogisuus nähdään kuitenkin yhtä lailla tärkeänä. Dialogisen suhteen muodostaminen haastaa ammattilaisia avaamaan työkontekstin tuottamia roolejaan. Se vaatii myös taitoa ja aikaa. Aiheesta on kirjoittanut myös seikkailukasvattaja Jari Kujala (2015, 71-76), joka on jo pitkään toiminut erilaisissa sosiaalityön, kasvatuksen ja kuntoutuksen hankkeissa lastensuojelutyön kentällä niin asiantuntijan kuin toiminnan ohjaajan ja ryhmien vetäjänkin roolissa. Kujala (2015) kirjoittaa dialogisen suhteen muodostamisen edellytyksistä niin sanotun myönteisen tunnistamisen kehityksessä.

Sosiaalipedagogisen työn lailla myönteinen tunnistaminen on toimintatapa, joka tähtää lasten ja nuorten voimavarojen ja vahvuuksien huomioimiseen ongelma- ja riskikeskeisyyden sijaan (Nivala & Ryyänen 2019, 194). Lastensuojelun kontekstissa tällä on mielestäni aivan erityinen

merkitys. Kun lapset huomioidaan ja heistä raportoidaan usein pikemminkin huolien kuin voimavarojen kautta (Lämsä 2009, 230) syntyy riski sille, että aikuisten ja lasten kohtaamiset jäävät vaille hyvää tekevää läsnäoloa ja kokonaisvaltaisen nähdäksitulemisen myönteisiä vaikutuksia. Samalla myös asiakkaan tilanteen tulkinta ja siitä edelleen raportointi voi kapeutua huolipainotteiseen, vääristävään näkökulmaan. Tällaisella huomion kohdentamisella voi toistuessaan olla epäedullinen vaikutus vasta rakentumassa olevaan käsitykseen itsestä.

Niin Kujala kuin Nivala ja Ryyänenkin korostavat yhteyden luomisen merkitystä ja sitä, että vuoropuhelun keinoja kannattaa rohkaistua hakemaan tyypillisen ammattiroolin ulkopuoleltakin (2015, 2019). Toiminnallisuus, toimijuuden vahvistaminen, yhteisöllisten elementtien hyödyntäminen ja pedagoginen orientaatio kuuluvat niin ikään molempiin työotteisiin. Kujalan lähtökohdat ovat elämys- ja seikkailupedagogiikassa, jossa keskeistä on prosessi joka rakentuu pedagogisen intention (tavoitteiden), toiminnan ja reflektoinnin varaan (Kujala 2015). Seikkailu- ja elämyspedagogisen toiminnan tavoitteet voivat olla kuntoutuksellisia, terapeutteja, sosiaalipedagogisia tai esimerkiksi erityisopetuksen piiriin liittyviä. (Karpainen & Latomaa 2015, 72-74.) Sosiaalipedagogisesti orientoitunut toiminta perustuu ajatukselle kahden arvokkaan subjektin yhteistoiminnallisesta kohtaamisesta, jossa etenkin sen, jolla valtaa on enemmän, on tärkeää olla valmis luopumaan liiasta tietämisestään ja keskittyä avaamaan yhteyttä. Kujala kuvaa kirjoituksessaan tutustumisvaihetta haastavista tilanteista tulevien nuorten kanssa niin, että keskeistä on sellaisen yhteyden luominen, jonka avulla voi nähdä nuoren arvoja ja suuntautumista (Kujala 2015). Ilman tällaista yhteyttä työskentely jää pinnalliseksi tai ei käynnisty laisinkaan.

Sosiaalipedagoginen työote kiinnittyy toiminnallisiin lähtökohtiin. Sen voi kuvata olevan luovuutta arvostavaa yhteisöllistä työtä, joka lähestyy ihmisiä yksilöllisten tarpeiden lähtökohdista, heidän yhteisöllistä ja yhteiskunnallista jäsenyyttään kuunnellen (Kuva 4).

Kuva 4 Sosiaalipedagogisen työotteen ominaispiirteitä Nivalan ja Ryyäsen (2019) mukaan

4 Tutkimusasetelma, käytetyt menetelmät ja tutkimuksen toteutus

Tämän opinnäytetyön aihe nousi esiin Helsingin kaupungin lastensuojelun toiminnallisen työn kehittämispäivässä Vartiosaassa. Toiminnallisen työn kehittämispäivä on kaupungin lastensuojelun sijaishuollon laitoksen yhteistyöfoorumi, jossa kuullaan ajankohtaiset uutiset ja kuulumiset kentältä, käsitellään uusia ilmiöitä sekä pohditaan keinoja kohdentaa työtä ajankohtaisia asiakastarpeita vastaavaksi. Tilaisuuksiin kutsutaan edustusta muun muassa kaupungin lastenkodeista ja lastensuojelun avotyöstä. Menin tilaisuuteen varta vasten kuulostelemaan löytyisikö sieltä sellaista lastensuojelutyön kontekstiin liittyvää tutkimusaihetta, jolle olisi aitoa ajankohtaista tarvetta. Keskustelufoorumina kehittämispäivä oli minulle ennalta tuttu lastenkotityön näkökulmasta - olin joitain vuosia aiemmin osallistunut tilaisuuteen lastenkodin ohjaajan roolissa. Ammatillista suhdettani tutkittavaan ilmiöön avaan enemmän luvussa 4.5 Tutkijan tausta ja näkökulma.

Kanssakäymisen lomassa ilmeni, että eräästä kaupungin toiminnallisen työn keskeisestä osa-alueesta, Vartiosaaren Mäntyniemen leirikeskuksesta tehtävästä työstä, ei ole saatavilla lainkaan laadullista tutkimusta. En oikeastaan yllättynyt tästä, sillä ensinnäkin olen havainnut lastenkodin ohjaajan roolista ja lastenkotityön mahdollisuuksien näkökulmasta, että Mäntyniemen leirikeskuksesta tehtävän työn sisällöt eivät ole parhaalla mahdollisella tavalla lastenkotikentän tiedossa. Tämän näkökulman pohjalta tiedustelin tilaisuudessa paikalla olleelta lastensuojelun palveluiden asiakasohjauksen johtavalta ohjaajalta, voisinko tehdä laadullisen tutkimuksen tästä aiheesta. Perustelin asiaa muun muassa sillä, että Helsingin kaupungin lastensuojelutyön kentällä ja sen ympäristössä on viimeisen vuosikymmenen aikana tapahtunut huomattavia muutoksia, jotka ovat vaikuttaneet tiedon välittymiseen ja toimintakulttuuriin. Tällä viittasin muun muassa kaupungin lasten- ja nuorisokotien muutoshankkeessa tapahtuneeseen lastensuojelun laitosrakenteiden muutokseen, josta kerroin aiemmin luvussa 2.5 Toimintaympäristön paikantaminen. Mainitussa uudistuksessa silloisen Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen tuottamien lastensuojelun tukipalvelujen, kuten toiminnallisen työn, käyttömahdollisuuksia laajennettiin koskemaan lastensuojelun avopalveluita ja perhehoitoa (Helsingin lasten- ja nuorisokotien muutoshanke 2013, 15). Samalla yhteiselle kentälle tuli monia uusia ammattilaisia, joilla ei ole kaikkia edeltäjien tietoja käytettävissä.

Kehittämispäivässä ehdotukseni otettiin innostuneesti vastaan, ja kehittämispäivän osanottajat jakoivat käsitykseni, siitä, että olisi ajankohtaista ja tärkeää tuoda Mäntyniemen leirikeskuksesta tehtävää työtä laajempaan tietoisuuteen. Opinnäytetyön erääksi yleiseksi tavoitteeksi muodostuikin näkyvyyden tuominen Vartiosaaren Mäntyniemessä tehtävälle kuntouttavalle työtoiminnalle ja toiminnalliselle lastensuojelun viitekehityksessä tehtävälle työlle.

4.1 Tutkimustehtävä, tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyöni ensisijainen tarkoitus oli tuottaa laadullista tutkimustietoa Mäntyniemen leirikeskuksessa tehtävästä työstä sijaishuollossa kasvaneiden lasten näkökulmasta.

Helsingin kaupungin Mäntyniemen leirikeskuksessa tehtävästä työstä ei ole saatavilla aiempaa laadullista tutkimustietoa. Tutkimukseni pyrkimys onkin ollut sekä tuottaa laadullista tutkimustietoa asiakkaiden näkökulmasta että samalla jäsentää tietoa työstä viestinnälliseen käyttöön tilastollisen arvioinnin rinnalle. Tutkimuksen tekoa on motivoinut myös toive siitä, että nuorten kokemusten avaaminen havainnollistaisi Vartiosaaren Mäntyniemessä tehtävää työtä ja sen merkityksiä niille nuorille ja ammattilaisille, joilla näitä kokemuksia ei vielä ole.

Olen tutkimuksessani pyrkinyt vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

1. Miten nyt jo aikuiset, sijaishuollon piirissä varttuneet lapset kokivat Mäntyniemen leirikeskuksessa vietetyn ajan merkinneen heille?

Pyrkimyksenä oli tavoittaa tutkimukseen osallistujien kokemukselleen jälkikäteen antamia merkityksiä ja peilata näitä kokemuksia heidän yhteiseen sijaishuollon taustaansa. Etsin tutkimukseen osallistujiksi aikuisia, sillä mielestäni merkityksiin fokusoiva tutkimusote edellytti osallistujilta ajallista etäisyyttä sekä sijaishuollon kontekstiin että näihin kokemuksiin.

2. Millaisia ulottuvuuksia Mäntyniemen leirikeskuksessa tehdyllä työllä on sijaishuollon piirissä kasvaneiden näkökulmasta?

Olin kiinnostunut ensisijaisesti siitä, mitkä ulottuvuudet Mäntyniemen leirikeskuksessa tehdystä työstä tuntuvat merkittäviltä sijaishuollon entisten asiakkaiden näkökulmasta, siitä riippumatta millaisessa kontekstissa saarella on aikaa vietetty. Tällä viitataan siihen, että osa haastateltavista oli osallistunut leirikeskuksen toimintaan toiminnallisen työn ja osa kuntouttavan työtoiminnan kehyksessä. Minua kiinnosti sekin, millaisen työtteen tai viitekehysten sisälle aineistosta nousevat ulottuvuudet on mahdollista sijoittaa analyysin loppuvaiheessa. Tämä kiinnosti erityisesti siksi, että toiminnallisen työn viitekehystä oli haasteellista aktiivisen taustatyönkään avulla paikantaa. Mäntyniemen leirikeskuksen työn viitekehys on elänyt vuosikymmenten ajan. Sitä ympäröivä organisaatio on ollut monien hallinnollisten muutoksien kohteena, joita kuvaan tarkemmin aluvuossa 2.5 Toimintaympäristön paikantaminen. Lastensuojelutyön sisällötkin elävät lainsäädännön ja yhteiskunnallisten uudistusten ja havahtumisten mukana.

Työtä aloittaessani pyrin saamaan käyttööni kaiken mahdollisen aineiston, joka jäsentäisi Mäntyniemen leirikeskuksessa tehtävää työtä ja sen taustoja. Sain käyttööni Mäntyniemeen liittyviä historiallisia dokumentteja, kuten vanhoja pöytäkirjoja ja erilaisia lehtijuttuja. Kuriositetinä mainittakoon Seuralehden juttu, jossa kerrotaan Mäntyniemen residenssissä

asuneen virkaa tekevän presidentti Tarja Halosen vierailusta Vartiosaaren Mäntyniemeen. Kävin historialliset dokumentit läpi todetakseni, että tämä ajankuvallisestikin kiinnostava materiaali ei kuitenkaan osu yksiin tutkimustehtäväni fokuksen kanssa. Mielestäni tämä sympaattinen arkisto ansaitsisi kyllä tulla jossakin osuvammassa yhteydessä tarkemmin läpikäydyksi ja tallennetuksi tulevaisuutta silmällä pitäen. Alkukartoituksen aikana ilmeni ettei paikallisia toiminnallisen työn lähtökohtia, tausta-ajatuksia, sisältöjä tai tavoitteita ole muun työn ohella ehditty dokumentoida. Kun tutkimukseni näkökulmaan sopivaa kirjallista aineistoa ei ollut käytettävissä, ajankohtaisen asiantuntijatiedon kerääminen haastatteluin oli välttämätöntä. Haastattelin lopulta kuutta Helsingin kaupungin lastensuojelun toiminnallisen työhön ja leirikeskukseen toimintaan liittyvää ammattilaisia pyrkiessäni löytämään tutkimukselleni riittävää tiedollista selkärankaa. Haastattelujen ensimmäinen tavoite oli luonnollisestikin saada yleiskuva tämän paikallisen toiminnallisen lastensuojelu työn taustasta, sisällöistä, toimintatavoista ja tavoitteesta. Esitin haastateltaville kysymyksiä, joiden tavoite oli hahmottaa tämän hetkisen toiminnan konkretiaa ja sen oletettua kehystä. Kirjallisen referenssin puuttuessa ja tiedon luotettavuutta lisätäkseni, pyrin keräämään tätä asiantuntijatietoa niin kauan, että haastatteluissa esiintyvä toisteisuus nosti esiin keskeistä tietoa. Kun haastateltavien näkemyksistä alkoi nousta jaettu käsityksiä, saatoin peilata niihin omia havaintojani ja aineistosta nousevaa viitekehystä. Näihin asiantuntijahaastatteluihin osallistui kolme toiminnanohjaajaa, yksi johtava ohjaaja, yksi erityissosiaalityöntekijä sekä yksi lastenkodin hoitaja ja toiminnallisen työn kehittämisryhmän jäsen. Äänitettyä materiaalia kertyi noin 7 tuntia. Näistä haastatteluista kertynyttä aineistoa on käytetty tämän tutkimusraportin suullisina lähteinä. Lisäksi kävin myös vapaamuotoisempia taustakeskusteluja Mäntyniemessä tehtävästä työstä aina kun siihen vain oli vain oman lastenkotityön puitteissa mahdollisuus.

Mielestäni olisi ollut perusteltua ja kiinnostavaa kerätä saman tyyppinen kokemuksien merkityksiin fokusoiva ryhmäkeskusteluaineisto kentän ammattilaisilta ja pistää tämä aineisto vuoropuheluun heidän entisiltä asiakkailtaan keräämäni aineiston tulkintojen ja ajatusten kanssa. Kun tunnustelin tutkimusprosessin alkupuolella työnantajan edustajalta mahdollisuutta järjestää kuvatus kaltainen ryhmäkeskustelutilaisuus myös mainituille aikuisille ilmeni, että tilaisuuden järjestäminen olisi vaatinut huomattavasti pidemmän aikajänteen kuin tämän opinnäytetyön raamit sallivat.

4.1 Tutkimusotteesta ja menetelmistä

Kyseessä on aineistolähtöinen laadullinen tutkimus, jonka teoreettinen viitekehys tarkentui tutkimuksen analyysivaiheen vuoropuhelussa aineiston kanssa. Aineistolähtöisyyteen päädyin useista syistä. Ensinnäkin halusin lähestyä ilmiötä mahdollisimman avoimesti, valmiita vastauksia karttaen, tutkimukseen osallistuneiden sijaishuollon entisten asiakkaiden kokemusten kautta. Toisekseen lastensuojelutyön kontekstissa tehtävän kaupungin

toiminnallisen työn viitekehyksen yksiselitteinen määrittely osoittautui oletettua hankalammaksi. Tästä työstä ei ole saatavilla juurikaan ajankohtaista dokumentaatiota, jota analysoimalla olisi voinut päästä työn viitekehykseen käsiksi. Viitekehyksen luotettava haarukoiminen tätä kautta osoittautui mahdottomaksi perusteellisen paneutumisen jälkeenkin.

Pyrin lähestymään haastateltavien kokemuksia niin, että ammattilaisten käyttämä käsitteistö ei peittäisi heidän kokemaansa todellisuutta alleen. Autenttisia kokemuksia ja niihin kietoutuvia yksilöllisiä merkityksiä on tavattu lähestyä fenomenologisella tutkimusorientaatiolla (Tökkäri, 2018, 67). Fenomenologis-hermeneuttisen tutkimusperinteen kiinnostus kohdistuu yksilöiden subjektiiviseen merkityksenantoon yleistettävien abstraktioiden kustannuksella. Keskeistä näille lähestymistavoille on kiinnostus kokemuksen olemuksesta ja laadusta. Tutkimuksellinen fokus on usein henkilökohtaisissa kokemuksissa, jotka - yhteisöllisen ja kulttuurisen luonteemme vuoksi - heijastavat myös meille kaikille jollakin tavoin tuttuja merkityksiä. (Laine, 2015.)

Olen pyrkinyt rakentamaan tutkimusasetelmani sellaiseksi, että se kutsuu jakamaan yksilöllisiä kokemuksia ja avaa kokemuksiin sisältyviä hienosyisiä merkityksiä (Laine, 2015, 37), jotka ovat fenomenologisesti orientoituneen tutkimuksen varsinainen kohde. Kokemusten merkityksien ajatellaan syntyvän maailmasuhteemme pyrkimyksestä heijastella todellisuutta yksilöllisten intentioidemme läpi, eli katsoa maailmaa esimerkiksi uskomusjärjestelmämme tai kiinnostuksen kohteidemme läpi (Laine, 2015, 29.)

Fenomenologisessa tutkimusperinteessä aineistoa kerätään tyypillisesti mahdollisimman vähän strukturoiduilla tavoilla, useimmiten haastattelulla. Keskeistä on pyrkiä luomaan tutkijan ja tutkimukseen osallistujien välille mahdollisimman avoin ja luonteva keskusteluyhteys, jonka turvin on paremmat edellytykset suhtautua myös tutkittavaan ilmiöön avoimesti ja tuoreesti. (Laine 2015, Tuomi & Sarajärvi 2019.) Ennakoasenteista vapautuminen on ihanne, johon inhimillisessä tiedonvälityksen kontekstissa ei ole mahdollista päästä - todellisuuteen suuntautumisen lähtökohtamme ovat väistämättä subjektiivisia eikä tutkimuskonteksti sellaisenaan voi ratkaista tätä pulmaa. Fenomenologis-hermeneuttisessa perinteessä haastetta on pyritty purkamaan tutkijan ennakkokäsityksiä niin sanottua esiyymmärrystä avaavan ontologisen erittelyn avulla. (Tuomi & Sarajärvi 2019.) Tähän mahdollisuuteen ei tämän opinnäytetyön aikataulun puitteissa voitu tarttua vaan tavoitteeni oli tehdä laadullista tutkimusta, jossa voi nähdä keveitä viitteitä fenomenologisen tutkimusperinteen vaikutuksesta. Sen sijaan olen tutkimusprosessini aikana pyrkinyt systemaattisesti hyödyntämään kriittistä reflektointia vähentämään ilmiöön liittyvän esiyymmärryksen vaikutusta tulkintoihin. Tällä tarkoitan tietoista reflektiota ja kriittisten kysymysten kysymistä suhteessa omaan ajatteluprosessiin. Tavoitteeni oli, että tiedostamalla taustani,

ammattilliseen kokemukseeni, aiempien teoretietojeni, omien intressieni ja erilaisten positioideni vaikutukset tulkintoihini voisin toimia analyttisemmin niin aineistonkeruutilaisuudessa kuin myöhemmin aineistoa käsitellessäni ja analysoidessani.

Menetelmänä ryhmäkeskustelu tuntui luontevalta ratkaisulta siksi, että suurin osa toiminnallisesta lastensuojelutyöstä tapahtuu ryhmissä tai muutoin yhteisöllisesti. Lisäksi valitsemani tutkimusote edellytti muistelua, ajassa taaksepäin palaamista, johon uskoin olevan paremmat edellytykset yhteisöllisesti ja samalla osallistujat saivat käyttöönsä toistensa tuen virittymiseen ja muisteleamiseen. Pyrkimykseni oli eräällä tavalla myös hyvin pienimuotoisesti rekonstruoida alkuperäisten kokemusten olosuhteita ympäristön ja toiminnallisten menetelmien tuella.

4.2 Tutkimuksen toteutus

Kiinnostuneita haastateltavia tähän tutkimukseen kartoitettiin lastensuojelun toiminnallisen työ kautta. Kokoonnuimme useita kertoja erilaisilla kokoonpanoilla keskustelemaan tutkimuksen käytännön toteutuksesta sekä vaihtoehdoista mahdollisten tutkimukseen osallistujien suhteen.

Alusta lähtien tavoitteeni oli, että tutkimukseen osallistujat olisivat aikuisia, että heillä olisi riittävästi ajallista etäisyyttä kokemuksiinsa, sillä arvelin, että kokemuksille kypsyyttä merkityksiä olisi luontevampaa tuottaa, kun niistä olisi kulunut riittävästi aikaa.

Toivoin myös, että tällainen asetelma toisi tutkimukseen osallistujille niin tutkimuksen luotettavuuden kuin eettisen toteuttamisen kannalta tärkeää itsenäisyyttä suhteessa tutkimuskontekstina toimivaan lastensuojeluun. Henkilökohtaisestikin tuntui tärkeältä pyrkiä muodostamaan sellainen tutkimusasetelma, jossa olisi mahdollisimman paljon tilaa ilmaista aitoja näkemyksiä ja kokemuksia, niin ruusuja kuin risujakin. (THL 2018.)

Myös tutkimuksen merkityksiin fokuoiva ote edellytti osallistujilta etäisyyttä sijaishuollon kokemuksiin. Pidin muutenkin tärkeänä, että osallistujat ovat aikuisia ja heillä on etäisyyttä sekä itse kokemuksiin, että lastensuojelun kontekstiin.

Reflektoin ajatuksiani ja suunnitelmiani toiminnallisen työn ammattilaisten kanssa ja tässä prosessissa päädyin näkemukseen sellaisesta tutkimusasetelmasta, joka mahdollistaisi menneiden kokemusten herättelyn ja jäsentämisen ryhmässä. Kovin strukturoidut tai yksilöhaastatteluihin perustuvat aineistonkeruumenetelmät eivät olisi mielestäni muutenkaan tuntuneet tarkoituksenmukaisilta yhteisöllisten ja aistinvaraistenkin kokemusten keräämiseen. Tavoitteeni oli pitää aineistonkeruutilaisuudet mahdollisimman osallistavina,

rentoina ja myös tutkimuksellisten tavoitteidensa kannalta läpinäkyvinä sekä rohkaista osallistujia tuomaan omalta kannaltaan tärkeitä asioita näkyväksi ja yhdessä tutkittavaksi. Tällaisiin tutkimusasetelmiin liittyy aina myös valta-asetelmia, joita on olennaista huomioida. Eräs tapa pyrkiä jakamaan valtaa on muodostaa osallistujille määrällinen ylivalta, kuten ryhmähaastattelussa väistämättä myös tapahtuu.

Toivoin, että tutkimukseen osallistujilla olisi mahdollisimman monia ja monenlaisia kokemuksia, jotta ensinnäkin heillä itsellään olisi mahdollisuus muistella ajallisesti ja kenties sisällöllisestikin erilaisia käyntejään Vartiosaassa. Toisekseen ajattelin tutkimuksen aineiston rikastuvan siitä, että aineistonkeruutilaisuuksina toimivissa ryhmäkeskusteluissa olisi läsnä mielellään hieman eri ikäisiä henkilöitä, jotka olisivat olleet Mäntyniemen leirikeskuksessa mahdollisimman monenlaisissa yhteyksissä. Tämän koin vahvistavan edellytyksiäni löytää niitä yhteisiä ulottuvuuksia, jota leirikeskuksessa tehtävällä työllä on.

Kiinnostuneita haastateltavia ei tutkimuksen toteuttamisen aikaraamissa eikä kenties muutoinkaan olisi voinut tavoitella kuin lastensuojelun toiminnallisen työn kautta, koska kenelläkään muulla ei ole saatavilla koostettua tietoa Mäntyniemen leirikeskuksen osallistujista. Päätimme myös, että toiminnanohjaajat ottavat itse ensin yhteyden potentiaalisiin haastateltaviin. Tällä ratkaisulla uskoin yhtäältä varmistavani entisten lastensuojeluasiakkaiden yksityisyyttä verrattuna siihen, että olisin saanut kaikkien potentiaalisten osallistujien tiedot suoraan heti itselleni. Lisäksi uskoin, että näin tutkimukseen saatiin enemmän osallistujia.

Keskustelimme toiminnallisessa työssä myös siitä, että ryhmähaastattelutilanne ei luonteeltaan ja dynamiikaltaan tue kaikkien yhdenvertaisiesia mahdollisuuksia ottaa esiin omia kokemuksiaan, ajatuksiaan ja tuntojaan. Tästä näkökulmasta katsottuna oli yhtäältä hyvä, että toiminnanohjaajilla oli myös tutkimusasetelman edellyttämää tuntumaa entisiin asiakkaisiinsa ja toisaalta tämä tutkimuksellinen valinta ikävä kyllä rajasi myös tutkimukseen mahdollisesti osallistuvien ryhmää ja näin vaikutti myös tutkimuksen tuloksista mahdollisesti vedettävien johtopäätösten yleistettävyyteen. Myös soveltuvien haastateltavien rekrytoiminen tutkimukseen sellaisten toimijoiden välityksellä, jotka ovat näin lähellä tutkittavaa ilmiötä, sisältää kysymyksiä suhteessa tutkimuksen luotettavuuteen. Voidaan aiheellisesti kysyä, millaisia tuloksia olisi saatu, jos aineistoa olisi kerätty eri tavalla rekrytoitujen osallistujien kanssa, tai mikäli aineistonkeruu olisi tehty toista menetelmää käyttäen?

Tutkimuksen eräs kulma oli kiinni yksilöllisessä vuoropuhelussa merellisen ja saarellisen luonnonympäristön kanssa, joten tuntui perustellulta pyrkiä toteuttamaan myös aineistonkeruutilaisuudet tuossa samassa erityisessä ympäristössä. Tutkimuksen aineistoa

päästiinkin toiminnallisen työn toiminnanohjaajien avustuksella keräämään Vartiosaassa järjestetyissä kahdessa erillisessä muutaman päivän välein järjestetyssä ryhmäkeskustelutilaisuudessa, joihin osallistui kaikkiaan viisi aikuista, aikanaan sijaishuollon piirissä varttunutta henkilöä, naisia ja miehiä.

Sain toiminnanohjaajien avustuksella neljän henkilön yhteystiedot. Viides henkilö tutkimukseen tuli toisen osallistujan kautta. Olin yhteydessä osallistujiin ja lähetin heille etukäteen tutkimusinformaation ja -sopimuksen tutustuttavaksi.

Etukäteen minulla ei ollut täyttä varmuutta siitä, kuinka hyvin, jos ollenkaan haastateltavat toisiaan ennalta tuntevat. Ensimmäiseen ryhmäkeskusteluun osallistui kolme henkilöä, jotka tunsivat toisensa ja olivat olleet joskus myös samaan aikaan Mäntyniemessä. Toiseen haastatteluun osallistui kaksi henkilöä, jotka tunsivat toisensa hyvin. Jännitin hieman etukäteen sitä, miten onnistuisin rakentamaan rentoa ja tuttavallista ilmapiiriä haastatteluihin. Se, että haastateltavat tunsivat toisensa, oli kaikkien kannalta sekä sosiaalisesti vapauttava asia, että osaltaan vaikutti siihen, että aineistoa syntyi runsaasti ja spontaanisti.

Molemmissa tilaisuuksissa alun tunnustelun jälkeen haastateltavat vaikuttivat viihtyvän hyvin toistensa seurassa sekä iloitsevan jälleennäkemisestä ja yhdessä muistelusta. Muistelu oli ajoittain hyvin intensiivistä. Monenlaisia tunteita heräsi ja niistä myös puhuttiin. Toisia autettiin yhdistelemään muistoissa irrallisia asioita toisiinsa ja muistelemaan yksityiskohtia, joiden mieleen palauttaminen oli välillä haastavaa ja toisinaan hyvin hauskaa. Muistelun lisäksi joidenkin asioiden aktiivinen unohtaminenkin herätti hilpeyttä. Oli innostavaa, kiinnostavaa ja liikuttavaakin seurata haastateltavien keskinäistä kanssakäymistä, jossa jaettiin kokemuksia ja muistoja jaettiin intensiivisesti. Ihailin lojaliteetin ja tuen ilmaisuja ja osallistujien rohkeutta toisaalta tuottaa kokemuksia yksilöllisestä perspektiivistä ja toisaalta hakea omalle kokemukselle ja toisten kokemuksille yhteisiä merkitysyhteyksiä.

Vietimme molempien haastateltavien ryhmien kanssa Mäntyniemessä puoli päivää, ja nauhoitettua aineistoa kertyi yhteensä noin neljä tuntia. Vartiosaaren matkattiin leirikeskukseen moottoriveneellä; jaoimme merimatkan ja ruokailimme yhdessä. Ryhmäkeskusteluja viriteltiin ja jäsennettiin muun muassa ympäristöstä löytyvien muistojen, vanhojen valokuvien ja piirrettyjen aikajanojen avulla.

4.3 Tutkimuksen turvallisuus, luotettavuus ja eettisyys

Kyseessä on laadullinen haastattelututkimus, jonka luotettavuutta voidaan arvioida lähinnä tutkimusprosessin raportointiin nojaten. Raportoinnissa onkin pyrittävä huolellisuuteen ja läpinäkyvyyteen. Luotettavuutta laadullisessa tutkimuksessa arvioidaan perinteisesti reliabiliteetin ja validiteetin valossa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, Hirsjärvi 2013.)

Olen raportissani pyrkinyt ottamaan kantaa turvallisuuden, luotettavuuden ja eettisyyden kysymyksiin kulloisenkin luvun kohdalla sillä mielestäni perusteltua, että eettisyys ei ilmene ainoastaan yksittäisinä tutkimusprosessiin liittyvinä valintoina, vaan sen tulee olla koko tutkimusprosessin läpikulkeva periaate (Tuomi & Sarajärvi 2018).

Tutkimukseni on edellyttänyt hyvää ennakkosuunnittelua, yhteistyötä Helsingin lastensuojelun toiminnallisen työn toiminnanohjaajien kanssa sekä asioiden moninaista valmistelua ja varmistamista. Erityisen tärkeää on ollut huomioida luottamukseen, luottamuksellisuuteen ja turvallisuuteen liittyviä seikkoja, kun tutkimuksessa on osallisena henkilöitä, joiden taustoissa saattaa olla kokemuksia luottamuksen ja turvallisuudentunteen haavoittumisesta ja loukkaamisesta. (Honkatukia 2018.) Haastateltaville on kerrottu, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja että he saavat lopettaa tutkimukseen osallistumisen heti, jos siltä tuntuu.

Haastateltavien kanssa tehtiin kirjallinen suostumussopimus, jossa on ilmaistu, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja myös haastattelun voi keskeyttää ja lopettaa milloin vain haluaa ilman minkäänlaisia seuraamuksia. Tutkimussopimus ja -tiedote toimitettiin tutkimukseen osallistujille etukäteen tutustuttavaksi ja arvioitavaksi.

Tilanteessa huomioitiin, että haastateltavat saattavat käydä läpi mahdollisesti itselleen arkoja asioita. Sovin toiminnallisen työn toiminnanohjaajan kanssa mahdollisuudesta erilliseen purkuun tarvittaessa. Ennen muuta tavoitteena oli tarjota haastateltaville rakentava ja mukava mahdollisuus jäsentää muistojaan ja kokemuksiaan.

Tutkimukseni pyrkii entisten lastensuojeluasiakkaiden kokemusten mahdollisimman autenttiseen kuulemiseen. Pyrin suunnittelemaan koko tutkimusprosessini tätä tavoitetta silmällä pitäen. Tavoitteena on, että haastattelutilaisuudet muodostuvat mahdollisimman mukaviksi ja antavat samalla mahdollisuuden muistella ja jäsentää kokemuksiaan yhdessä vertaisten kanssa.

Haastatteluaineisto ja siitä saatuja tietoja käsiteltiin diskreetisti, anonymisti ja lopuksi aineisto hävitettiin turvallisesti. Tutkimuksen aikana varmistettiin, että ulkopuolisilla ei ole pääsyä aineistoon missään vaiheessa.

4.4 Tutkijan tausta ja näkökulma

Olen tehnyt ohjaajan määräaikaista sijaisuuksia Helsingin kaupungin nuoriso- ja lastenkoteihin noin kymmenen vuoden ajan. Aloitin työt lastensuojelun sijaishuollossa rakenteeltaan hieman toisenlaisessa laitospäiväkodissä, sittemmin toimintansa lopettaneessa Kannelmäen nuorisokodissa. Kymmenessä vuodessa lastenkotityön rakenteet ovat muuttuneet ja oma

ammattillinen suhteeni ja näkökulmani lastenkotityöhön on elänyt ja rikastunut kertyneiden kokemusten myötä.

Tämän tutkimuksen kannalta pidänkin hyödyllisenä niin ammatillista kokemustani kuin sitäkin että pitkäaikaisena sijaisena olen saanut työskennellä useissa nuoriso- ja lastenkodeissa ja katsoa yhteistä työtämme ja lapsiamme näin ajoittain hieman eri etäisyyksiltä. Lastenkodin tai osaston uuden ja vanhemman työntekijän tai keikkalaisen positiot voivat olla sekä työhön että yhteisöön nähden hieman erilaiset. Yhtäältä keikkalaisena roolini on keskittyä pääasiassa paikallisen työkuulttuurin mukaiseen vallitsevan tilanteen ylläpitoon, jolloin havaintoja voi tehdä hieman kauempaa. Toisaalta mitä pidempään samassa lastenkodissa olen työskennellyt, sitä lähempää toimintakulttuuriamme luultavasti katson, ja sitä läheisemmiksi ovat suhteet myös siellä varttuneisiin lapsiin ja nuoriin muodostuneet. Uskon, että nämä moninaiset ammatilliset hoito-, huolenpito- ja kasvatussuhteet ja monenlaiset yhteiset ja yksilölliset kokemukset lastenkodin arjesta ovat olleet avainasemassa tämän tutkimuksen suuntaamisen kannalta.

Uskon että tämän opinnäytetyön tutkimukselliset lähtökohdat ovat avautuneet ammatillisen kokemuksen avulla. Ilman sitä en olisi rohjennut mennä toiminnallisen lastensuojelutyön kehittämispäiville haarukoimaan ajankohtaista tutkimusaihetta enkä välttämättä olisi huomannut tutkimuksen aihetta enkä niin selkeästi havainnut kehittämispäivän yleisestä ammatillisesta keskustelusta aihealueeseen liittyvää tiedontarvetta. Ammatillisen kehittymisen kannalta minua myös innosti mahdollisuus haastaa itseäni näkemään työarjessa ilmeisenä pitämäni ohi sekä erityisesti mahdollisuus yhdessä jo aikuisten entisten sijaishuollon nuorten kanssa tehdä näkyväksi heidän menneitä kokemuksiaan aikuisjohtoisesti määritellystä toiminnasta.

Kokemukseni lienee vaikuttanut kahtalaisesti myös tutkimuksen luotettavuuteen ja eettisyyteen. Ilman ohjaajakokemusta en olisi rohjennut lähteä avaamaan tutkimustehtävääni nimenomaan asiakkaiden kokemusten kautta enkä usko, että minulle olisi myöskään tarjoutunut mahdollisuutta rakentaa tutkimusstrategiaani näinkin itsenäisesti. Kun suunnittelin tutkimukseen liittyviä ryhmäkeskustelutilaisuuksia tutkimuksen kohderyhmän tuttuus ja ammatillinen tausta auttoivat minua myös tutkimukseen osallistuneiden entisten asiakkaiden tarpeiden ja turvallisuuden ehtojen huomioimisessa. (Honkatukia 2018.)

Toisaalta minun tuli tutkijan ominaisuudessa suhtautua valppaasti siihen, että sekä tutkimusasetelma osallistujineen innostaa minua, herättää sympatiaa ja on osin tuttu. Pyrkimys älylliseen rehellisyyteen, systemaattiseen kriittiseen itsereflektioon ja ohjaajan toimessa harjoitellut etäisyyden säätämisen strategiat olivat tässä tutkimuksessa tarpeen.

4.5 Analyysin rakentuminen

Äänitin ryhmähaastattelut, minkä jälkeen kirjoitin ne tekstitiedostoksi eli litteroin. Haastattelunauhojen yhteinen kesto oli hieman yli kolme tuntia, josta litteroitua aineistoa kertyi 61 sivua. Henkilötietoja sisältävän aineiston anonymisoin koodaamalla haastatteluryhmät ja haastateltavat nauhojen purkuvaiheessa ja käyttämällä litteroinnissa muistin tukena pseudonyymejä. Aluksi kirjasin aineistonäytteisiin ryhmäkoodit ja kehitin sukupuolineutraalit pseudonyymit jokaiselle osallistujalle. Lopulta havaitsin tämän ratkaisun sisältävän liikaa riskejä suhteessa henkilöiden tunnistettavuuteen ja luovuin raportoinnissa kokonaan aineistolainauksen yksilöinnistä.

Aluksi tämä ratkaisu arvelutti minua tutkimusprosessin läpinäkyvyyden ja tutkimuksen luotettavuuden kannalta, mutta myöhemmin tarkasteltuna olin jopa tyytyväinen ratkaisuun, sillä yksilöitävien lausunnon antajien häivyttämisen avulla koin päässeeni ikään kuin hieman lähemmäs tutkimuksen kohteena olevaa ilmiö- ja olemustasoa.

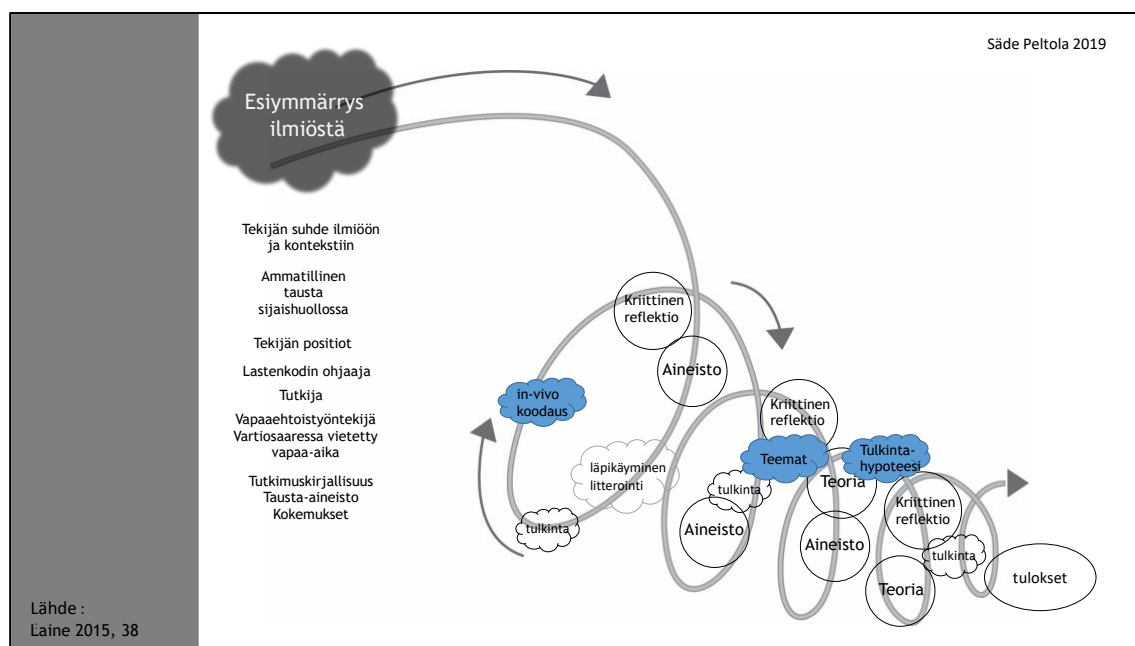
Kokemuksen tutkimukseen liittyvä tutkimusote sekä Irma Rantalan (2015, 108-133) esittelemät tavat lähestyä laadullisen aineiston sisällönanalyysiä tuntuivat tukevan tutkimukseni ydintavoitetta: orgaanisen tilan antamista haastateltavieni kokemusmaailmalle ja kokemuksien sisältämille merkityskokonaisuuksille. Niin Rantala (2015) kuin kokemuksen tutkimuksen analyysitapoja erittelevä Timo Laine (2015, 43) korostavat sekä intuition että ajankäytön merkitystä analyysinteossa. Vietinkin paljon aikaa kuunnellen äänityksiä ja pohtien, miten saan tutkittavan ilmiön kannalta olennaiset aineistoalueet rajattua ja miten haastateltavien kokemuksien merkitykset nousevat esiin mahdollisimman autenttisina haastateltavien tunnistamattomuutta vaarantamatta.

Perinteisesti laadullisen aineiston analyysin vaiheita kutsutaan luokitteluksi, vertailuksi ja tulkinnaksi. Rantala on pelkistänyt prosessin kahteen vaiheeseen, joita hän kutsuu koodaamiseksi ja muistiinpanojen, niin sanottujen memojen, kirjoittamiseksi. (Rantala 2015, 110.) Omaksuin tämän työtavan lähtökohdaksi analyysilleni ja otin työskentelyyn vaikutteita myös niin sanotusta fenomenologisesta analyysiprosessista. Oheinen kuvio (Kuva 5) on sukua Timo Laineen hermeneuttista kehää ilmentävälle kuviolle (Laine 2015, 38) ja pyrkii kuvaamaan analyysiprosessini kulkua. Kuvassa esiintyvä kriittinen reflektio on ajatustyötä, mutta tarkoittaa käytännössä myös memojen kirjoittamista ja reflektointia.

Systemaattiseen työskentelyyn pääsin, kun olin riittävästi perehtynyt aineistoon ja aloin tehdä niin sanottuja in-vivo-koodauksia korostamalla aineistosta ilmiötä hyvin kuvaavia informanttien ilmaisuja (Rantala, 2015, 111). Seuraavaksi luokittelin litteroitua aineistoa tekstinkäsittelyohjelman avulla testaamalla erilaisia merkityskokonaisuuksia ja piirtämällä

käsitekarttoja, joilla hahmottelin ilmiön ulottuvuuksia (liite 5). Pidin tärkeänä palata kuuntelemaan äänityksiä, sillä merkitysvirraltaan vuolaaseen ja rikkaaseen ryhmäkeskusteluaineistoon tutustumisessa puheen, sen taukoamisen ja päällekkäin puhumisen rytmikka tuntui tärkeältä intuitiivisen tiedon lähteeltä. Keskustelun äänenpainoista ja puheen dynamiikasta ilmeni sellaisia sävyjä, joita on vaikea tavoittaa litteroidusta tekstistä. Litteroidusta tekstistä saattoi toisaalta saada niin vahvistusta kuin kritiikkiäkin tulkinnoilleen.

Koin tärkeäksi koko prosessin ajan tehdä itselleni muistiinpanoja tulkinnoistani ja reflektoida niitä kirjallisesti esimerkiksi kysymällä itseltäni eräänlaisia vastakysymyksiä, kuten mistä aivan muusta tämä aineistonäyte voisi kertoa. Myös yön yli nukkumisella oli aitoa merkitystä prosessin onnistumisen kannalta. Ilman riittävää tutustumista aineistoon voisi helposti siirtyä liian nopeisiin johtopäätöksiin ja pinnallisiin luokitteluihin. Aineiston tulkinnessa on hyvä hakeutua välillä kriittisen etäisyyden päähän, jotta voi tehdä siitä uusia havaintoja ja testata omia tulkintahypoteesejaan. (Laine, 2015 29-51.)

Kuva 5 Tutkimuksen analyysiprosessin kulku ja ulottuvuudet

Jatkoin kehämäistä työskentelyäni, kuuntelin nauhoja ja kirjasin litterointiliuskoihin yksittäisiä käsitteitä, joiden koin pelkistävän kokemuksille annettujen merkitysten yleisiä ulottuvuuksia; kuten esimerkiksi vertaisuus, yhteisöllisyys, yksilöllisyys, kanssakäyminen, valinnanvapaus, kohtaaminen. Tämän jälkeen niputin ulottuvuustulkintojen raakaversiot, yksittäiset käsitteet ja suhteutin niitä luomiini kokemuksen merkityskategorioihin sekä näitä kategorioita kuvaaviin aineistonlainauksiin. Testasin tulkintaani piirtämällä käsitekarttoja vertaamalla ulottuvuuksia ja merkityskategorioita toisiinsa. (Laine 2015.) Pidin lopulta tärkeänä käydä aineistoa läpi niin paljon sivusuunnassa, että koin koodauslogiikkani asettuvan

luontevasti koko aineistokokonaisuuden alalle. Pysin näin välttämään tutkimuskirjallisuudessa taajaan esiintuotua ja prosessissa tunnistamaani kutsua pitäytyä pinnalta katsottuna kiinnostavissa yksityiskohdissa (Ruusuvoori, Nikander & Hyvärinen 2010).

Fenomenologisessa tutkimusperinteessä aineistoa analysoidaan tyypillisesti aineistolähtöisesti tai niin, että aineistoa pyritään tulkitsemaan ilman tietyn teorian luomaa käsitteellistä ennakkoluokittelua. Tällainen orientaatio edellytti koko prosessin ajan kriittistä reflektiota suhteessa omiin käsityksiin ilmiöstä eli ns. esiymmärrykseen. (Tuomi & Sarajärvi 2019, 108-110) Noudatin sitä aineistolähtöisen tutkimuksen periaatetta, että etenkin tutkimusprosessin alussa pidättäydyin lukitsemasta tutkimuksen kohdetta ilmeisempien vaikuttimieni mukaan. (Laine 2015, 15.) Kun analyysiprosessin loppupuolella koin, että puhtaasti kokemusten merkityksiin liittyvät elementit olivat paikoillaan, siirryin ratkaisemaan sitä tutkimusprosessin mukanaan tuomaa haastetta, joka liittyi Mäntyniemessä tehtävän työn kehukseen ja edellytti näkökulman siirtoa yksityisistä kokemuksista yleisempään näkymään.

Analyysin lopuksi kävin läpi tutkimusprosessin aikana täydentämäni listaa potentiaalisista Mäntyniemen leirikeskuksesta tehtävän työn työotteista ja viitekehyyksistä ja aloin suhteuttaa niiden ulottuvuuksia löydöksiini. Tämä työ tuotti laadullisessa tutkimuskirjallisuudessa mainitun kokemuksen arvoituksen ratkaisemisesta. Kun lopulta sain käsiini sosiaalipedagogisesta viitekehyyksestä kirjoitetun tuoreen perusteoksen, koin vastaavan elämyksen kuin lapsi, joka perusteellisen puuhaamisen jälkeen saa kaleidoskooppinsa kääntymään sellaiseen asentoon, missä sen sisältö asettuu tuoreeksi kuvaksi, josta voi pitää ihan pelkän selkeyden vuoksi.

5 Kokemuksia mahdollisuuksien tilasta

Tutkimuksen tuloksien keskeisintä antia - haastateltavien kokemusten ulottuvuuksia - on pyritty esittelemään tässä tulosluvussa niin, että tutkimukseen osallistujien ääni kuultaisi myös aineistolainauksissa. Tällaiset tekstinäytteet palvelevat tavoitetta kuvata tutkittavaa ilmiötä mahdollisimman orgaanisesti ja autenttisen merkityksen rajauksella niin, että haastateltavan tapa hahmottaa ilmiötä luotsaa lukijaa lähemmäksi niitä yksilöllisiä, mutta kulttuurisesti jaettuja kokemuksia, jotka ovat tutkimuksen kohteena. Tavoitteeni oli, että myös raportoinnin muoto olisi sisällöllisen tulkinnan ohella uskollinen aineistosta nouseville kokemuksille, jotka kertovat muun muassa yksilöllisesti soinnutetusta vuorovaikutuksesta, kohtaamisesta ja kuuntelemisesta.

5.1 Tutkimukseen osallistuneiden taustatiedoista ja tulosten jäsenyyksestä

Tässä tutkimusraportissa tutkimukseen osallistuneiden taustasta tai toimintakontekstista

ei avata kuin luotettavuuden kannalta aivan välttämättömimmät seikat. Tämä johtuu siitä, että tutkimuksen kohteena oleva ilmiö koskee kohtuullisen pientä yhteisöä ja tutkiminen viiden haastateltavan otoksella nostaa tunnistamisen riskiä olennaisesti. Haastatteluissa esille tulleet asiat onkin raportoitu tässä opinnäytetyössä sellaisella tavalla, että tutkittavia tai muita haastattelussa mainittuja yksittäisiä henkilöitä ei voida tunnistaa tai yhdistää haastatteluihin tarpeettomien asiayhteyksien avulla. Haastateltavan ja haastattelussa mahdollisesti esille tulevien muiden henkilöiden nimet on poistettu. Myös joitain muita tunnistamattomuutta vaarantavia kontekstiin liittyviä tietoja on jätetty mainitsematta tai niitä on poistettu tai muutettu niin, että henkilöiden tunnistaminen ei ole enää mahdollista. Aineistolainauksissa on myös kaikista ammattilaisista käytetty termiä *aikuinen*. Näin on menetelty sekä selkeyden että haastateltavien tunnistamisen välttämiseksi, sillä esimerkiksi *hoitajan* tai *ohjaajan* nimikkeet saattavat antaa viitteen kontekstista. Lainauksista on edelleen selkeyden sekä merkitysten painotusten vuoksi myös poistettu tarpeettomat ylimääräiset sanat ja äännähdykset.

Tutkimukseen osallistuneet viisi nuorta aikuista olivat käyneet Mäntyniemen leirikeskuksessa useasti ja monenlaisissa yhteyksissä ja porukoissa. He olivat saattaneet osallistua saarella muutamasta päivästä noin viikon pituisiin lastensuojelun toiminnallisen työn leireihin, joille saapui lapsia ja nuoria muista lastenkodeista tai oman lastenkodin toisilta osastoilta.

He olivat mahdollisesti viettäneet leirikeskuksessa aikaa myös oman osastonsa porukalla tai yksin kuntouttavan työtoiminnan merkeissä. Kyseessä saattoi olla myös johonkin teemaan sidottu, tietylle porukalle räätälöity toiminnallinen leiri, esimerkiksi fantasialeiri tai vaikkapa kaikille Helsingin lastensuojelun parissa kasvaneille suunnattu kalastus- tai purjehdusleiri. Talvisin Vartiosaarella piipahdettiin talviriehoissa ja nauttimassa yhdessä lämpimiä juomia ja eväitä.

Leireillä haastateltavien kuvauksen mukaan leirikeskuksen rakennuksissa oli erilaista toimintaa päivän ja illan mittaan, ja niihin kokoonnuttiin myös yhteisille aterioille ja tarvittaessa yöpymään. Toiminnassa hyödynnettiin myös koko saaren ja vesialueen mahdollisuuksia. Vartiosaareen ei johda siltaa, sinne on aina saavuttava meren yli. Yleensä sinne ajettiin Laajasalosta moottoriveneillä noin kymmenen minuutin mittainen matka.

Kuntouttavan työtoiminnan piirissä oltiin useiden kuukausien mittaisia jaksoja. Saareen tultiin sovittun suunnitelman mukaisesti tekemään yhdessä sovittuja hommia. Yleensä toimintaa oli neljänä-viitenä päivänä viikossa vähintään neljä tuntia kerrallaan.

Tutkimukseen osallistuneiden kokemuksista nousee aineistoon elämyksiä ja konkreettisista perusarjesta poikkeavia näkymiä, tapahtumia ja kohtaamisia. Näitä kokemuksia olen

analysoinut tutkimuskysymyksiäni vasten ja jaotellut kokemukset tulkitsemieni ulottuvuuksien mukaisesti kuuteen erilaiseen merkityskategoriaan, jotka ovat:

Kokemukset vertaisuudesta - jaetut kokemukset, tunteet ja tuoksut
 Lapsuuden unelmat täyttyvät - jaettuja elämyksiä, joista kertoa eteenpäin
 Pysyy kiinni perusasioissa - tekeminen luo tarkoitusta
 Kanssakäyminen muuttuu - luottamus kasvaa
 Aikaa, yksilöllistä huomiota ja valinnanvapauksia
 Lastenkodin poissaolo: vuorotyön poissaolo, kirjaamisen poissaolo

Lisäksi olen suoraan kysynyt tutkimukseen osallistujilta, miten he näkevät Vartiosaaresta saatujen kokemusten merkinneen itsellen - onko jotakin siitä säilynyt tähän päivään saakka. Tämä alaluku on viimeisenä, ja se on nimetty kokemusten heijastuksiksi.

5.2 Kokemukset vertaisuudesta - jaetut kokemukset, tunteet ja tuoksut

Mäntyniemen leirikeskukseen lähteminen oli - alun kynnyksen jälkeen - ollut kaikille tutkimukseen osallistujille mieluisaa, vaikka päästäkseen saareen täytyi itse rohjeta irrottautua mantereesta ja saapua perille paikkaan, jossa ollaan uuden äärellä ja poissa arjen rutiineista. Rohkeutta antoi muun muassa tieto siitä, että määränpäässä tapaa vertaisiaan. Se oli niitä harvoja paikkoja, jossa saattoi tavata muiden lastenkotiosastojen ja -laitosten nuoria ja viettää lähes keskeytymättömästi aikaa omankin lastenkodin asukkaiden kanssa.

Ympäristön merkitys heijastui suhteessa itseensä ja toisaalta suhteessa ikävien asioiden poissaoloon. Oma merkityksensä oli siis sillä, että kyseessä on merellisen luonnon ympäröimä vehmas saari, jonne tullaan veneillen eikä sieltä voi myöskään lähteä pois noin vain. Tutkimukseen osallistuneiden kokemuksista nousee monenlaisia intensiivisiä elämyksiä ja konkreettisesta perusarjesta poikkeavia näkymiä, tapahtumia ja kohtaamisia.

Ketään keskustelijoista ei ollut aikanaan tarvinnut pakottaa lähtemään Vartiosaareen. Sinne oli lähdetty usein innokkaasti, toisin kuin joihinkin muihin leirikohteisiin. Valtaosa tutkimukseen osallistujista oli ollut Mäntyniemessä teini-iässä. Saareen lähteminen sisälsikin innokkuuden lisäksi myös vertaisiin liittyvää hankalampaa pohdintaa.

” - - oli vaikeeta tietää, mitä pitää pakkaa mukaan - - onko hienoja vaatteita ja kengät --riitätkö sä, miltä näytät, mitä puet - - vertailin itseäni muihin. ”

Vertailun kohteet eivät olleet kaikilla samanlaisia. Vertailun sisältö ilmensi sitä, minkä kautta itselle oli tärkeää tulla hyväksytyksi ja vaihteli näin myös kokijan arvostusten mukaan.

*” - - joo, me vertailtiin eri asioita - - mutta oltiin samojen asioiden
äärellä vaan eri tyylillä, hiuksia ja ulkonäkää, ruumiinrakenteet --”*

Se, että vertaisiin todella vertaillaan - niin hyvässä kuin pahassakin - oli haastateltavien mielestä etenkin varhaisteini-iässä tyypillistä ja heidän mukaansa vertailu saattoi myös korostua sijaishuollossa kasvaneilla nuorilla, sillä heillä oli teini-iässä jo valmiiksi kokemus siitä, että he tulevat arvioiduiksi ja vertailuiksi.

*” - - Teininä tärkeitä, et sai olla oma itsensä, kun oli ikätovereita,
olttiin vertaisia - tukia toisillemme - -”*

” - - ei tarvinnut ujustella, isommilta oppi asioita leireillä - -”

Teini-ikään liittyviä vahvoja tunteita ja tuoksua riittää. On merkityksellistä, että minäkuvaan liittyviä asioita voi reflektoida sellaisten vertaisten tukemana, jotka ovat ohittaneet jo pahimman myrskyn ja joiden sanomisella on voimaa.

*” - - kirjoitin ainakin viisi sivua päiväkirjaan, itkin katkerasti
hirveintä ikinä, nyt naurattaa - vaikka tilanne sinänsä ei oo
muuttunut - - mut (silloin) sun sisko validoi tavallaan sen (asian
minulle) - -”*

Jälkeenpäin katsottuna teini-iän hormonimyrskyjen kansoittamat kokoontumiset vaikuttavat yhtä aikaa tavallisilta ja ihmeellisiltä. Mahdollisuus tarvittaessa omaan tilaan vetäytymiselle ja valinnan vapaus aktiviteetteihin osallistumisessa olivat erityisen arvokkaita tällaisessa sosiaalisessa ikäkausi-maisemassa.

*” - - koko ajan joku itkee ja joku nauraa, kauheasti draamaa,
hirveästi draamaa, aivan hirveästi draamaa - -”*

Mäntyniemen leirikeskuksesta voidaan tavata säännöllisesti oman kasvupolun varrella. Se on harvoja paikkoja, joissa muilla osastoilla asuvia vertaisia näkee säännöllisesti ja luvan kanssa. Tämä lienee eräs syy sille, että siellä on syntynyt tärkeitä ihmissuhteita, jotka ovat voimissaan vielä tänä päivänäkin.

” - - Meillä on saman ikäisiä lapsia ja ollaan tekemisissä edelleen.”

*” - - Se on musta mageeta - - et nyky yhteiskunnassa on upeeta
sanoa, että me ollaan itse asiassa tavattu leirillä aikanaan,
(naurahtaa) eikä somessa - on aika kiva muisto - - ”*

Vuorovaikutuksen ja kohtaamisten aitous luo edellytykset jatkuvuudelle niin lasten kuin aikuistenkin kanssakäymisissä ja suhteissa.

” - - me on tutustuttu tehden semmoisia elämyksellisiä asioita (kuten) lämmittäessä saunaa - - se on aika erityinen tapa tutustua ihmiseen, siinä näkee sen toisen ihmisen semmoisessa aika luonnontilassa tietyllä tavalla - - ”

” - - kyllä, aitona!”

5.3 Lapsuuden unelmat täyttyvät - jaettuja elämyksiä, joista kertoa eteenpäin

Saareen saapuminen vesiteitse oli kokemus sinänsä eikä elämyksiä muutenkaan tarvinnut erikseen rakentaa - ne tulivat luontevasti vastaan, nousivat maisemasta - siitä kaikesta mitä saarella jo oli.

” - - muistan kun ekan kerran tulin (tänne) ja vaan ihailin huvilatyylisiä rakennuksia - - ”

” - - täällä aina kohtaa - - jos jonkinlaista! - - ”

” - - sen takia tää onkin niin magee paikka olla - - ”

Haastattelijalle avattiin erikseen sitä, miten erityisiä tietyt Mäntyniemen leirikeskusten elämykset olivat - lausunnon antajan mielestä juuri hänen taustansa vuoksi.

” - - en ollut ikinä ollut isolla veneellä - pelkäsin (ekalla kerralla), mut sit jo tykkäsin - olin ihan, että onpas tää cool, tässä mä vaan meen. Sen ikäiselle se oli tärkeää - kerroin myös kavereille koulussa - yleensä en kyllä puhunut siellä lastenkotiasioistani - - ”

” - - ei oo kaikilla mahdollisuutta ajella moottoriveneillä - - ”

Mäntyniemen runsasta työkonearsenaalia hyödynnettiin mielellään. Koneet myös rikkoutuivat usein. Hyvin merkitykselliseksi nousivat kokemukset aikuisten tavasta toimia silloin, kun oli rikkonut vaikkapa jonkin arvokkaan kunnostuksessa tarvittavan koneen. Näitä kokemuksia tuottaessaan haastateltavat ilmaisivat, miten tärkeää on, että rikki mennyt laite avataan ja sitä ihmetellään yhdessä ja sitten se korjataan. Nämä rauhalliset tilanteet kuorivat pois omaan toimintaan kohdistuvaa moitetta ja sisäistä kritiikkiä.

” - - moottorisahalla pääs leikkimään - - ”

” - - No kyllähän täällä pääs toteuttaa kaikki pikkupoikana olleet haaveet - - ”

” - - just, et pääsee mönkijällä ajelee - - ja veneellä - moottorikelkalla - - ”

Hyväksyvässä ilmapiirissä tuli toisinaan koeteltua rajojaan ja otettua riskejä ja hankkiuduttua tilanteisiin, joille oli yhdessä aikuisen kanssa haettava ratkaisua.

” - - isoja notskeja vedettiin tonne pihalle ja ihan kaikkea niin ku - - ”

” - - pari kertaa pelättiin et ei niin ku mikään sammutusyksikkö tuu riehumaan - - ”

Kokemukset saattoivat olla aivan samoista kohteista, mutta muistikuvissa ja tulkinnoissa painottuivat hieman eri asiat ja merkityksiin tuli uusia, jopa metaforisiksi tulkittavia sävyjä. Kuten seuraavissa katkelmissa:

” - - tallilla ihmettelin, sitä hevosta, jolla oli vaan yksi silmä - -se oli pelottava, valtava - - mörkö, mut silti mä halusin olla tässä - - ”

” - - mä muistan sen yksisilmäisen hevosen, joka ei lähtenyt ilman sitä pässiä minnekään!”

5.4 Pysyy kiinni perusasioissa - tekeminen luo tarkoitusta

Arjen resurssien vahvistaminen: paikkojen korjaaminen, veden kantaminen saunalle, yhteisen ruuan laittaminen- perusasioiden tekeminen on maadoittavaa, koska se auttaa pysymään kiinni tässä hetkessä ja vahvistaa oman toimijuuden merkitystä. Kokemus siitä, että omilla ja muiden teoilla on todellista merkitystä itsen tai yhteisön hyvinvoinnin tai jopa selviytymisen kannalta on merkittävä.

” - - Vettä ei ole, jos sitä ei hae - - ”

” - - sekotat sitä oikeen kuupalla - yrität saada oikeanlämpöistä vettä - jollain tavalla se on aika maadottava aktiviteetti - - ”

Kokemukset yhteisön perustarpeista huolehtimisesta yhdessä ja perusarkea yksinkertaisemmissa olosuhteissa loi merkityksen jaetusta vastuusta ja oman toiminnan merkityksellisyydestä.

” - - toi on ehkä se ydin et ne (asiat) on välttämättömiä!”

Perustarpeita tyydyttämään tehdyt väistämättömät toimet tuovat samalla selkeyttä oman toiminnan rajoihin.

” - - Sä itket tai naurat tai teet molempia, mut silti se (punkki) pitää vaan ottaa pois eikä sillä oo väliä itketkö vai nauratko - pääasia et se homma vaan hoituu - -”

” - - tullaan lähelle niitä perusasioita.”

Toimimalla ja tekemällä asioita luonnonolosuhteissa oppii itsestään ja kokee hyväksyntää, joka vahvistaa oppimista.

” - - mut sit oppii et (tämä) onkin selviytymistä - -”

” - - Onkin asioita, jotka vaan täytyy tehdä.”

” - - tietyllä tavalla pääsee - - elämän perustaitojen lähelle - (kun) niitä ei oo tehokkaistettu mahdollisimman helpoiksi - -”

Näitä kokemuksia syntyi Vartiosaassa, mutta merkityksellisen tekemisen äärelle pääsee toki muuallakin kaupunkiympäristön ulkopuolella.

” - - kaupunkiympäristö on tosi erilainen [se on kaukana] elämän semmosista niin kun perusasioista - -”

” - - se on hirveen erilainen, meillähän on [Vartiosaassa] suoranaista selviytymistoimintaa - -”

5.5 Kanssakäyminen muuttuu - aikaa, yksilöllistä huomiota ja valinnanvapauksia

Kanssakäymisessä aistittu muutos koettiin merkittäväksi osaksi uudenlaisia mahdollisuuksia avaavien olosuhteiden rakentumisesta. Niin lapsissa kuin aikuissakin tapahtui vapautumista, joka ilmeni mutkattomuutena ja eräänlaisena hyväntahtoisuutena, jossa oli tilaa niin yksilöllisille valinnoille kuin yksilölliselle huomiollekin.

” - - kyllä rauhoittaa paljon tää paikka - -”

” - - tuntuu et koko ajan pystyy olla just rentona - -”

” - - ei tarvi mitään jännittää tai muuten. Se kyl helpottaa huomattavasti sitä [omaa toimintaa] - -”

Mistä kanssakäymisen helpottuminen osallistujien mukaan syntyi? Eräs keskeiseksi koettu seikka oli se, että yhteistä aikaa oli käytössä enemmän kuin kolmivuorotyön rytmittämässä osaston arjessa.

” - - niillä ei ollu työvuoroja. Normaalisti osaston arki on aamuvuoro, iltavuoro, yövuoro - -leirillä ei ollut vuoroja - -”

Vuorotyön poissaolo loi mahdollisuuden kokea yhdessä luontevammin ja jakaa kokemuksia silloin kun ne aidosti olivat käsillä. Saattoi luottaa siihen, että aika riittää siihen, että ehtii viedä tunne- ja oppimisprosessit rauhassa loppuun saman ihmisen kanssa.

” - - juteltiin diipeistä jutuista myös aikuisten kanssa - -”

Aikuisia myös lähestyttiin mutkattomammin ja luottavaisemmin.

” - - totta kai se lisäsi luottamusta ja avoimuutta, iso ero kun vietät aikaa sen ihmisen kanssa enemmän.”

Kanssakäymiseen aikuisten kanssa tuli myös uudenlaisia sävyjä.

” - - jos jotain ammatillista etäisyyttä oli ollut, se katosi ja [aikuiset] olivat enemmän omia itsejään - - oli kiinnostavampaa vuorovaikutuksen dynamiikan kannalta.”

Yhden osallistujan mielestä kanssakäyminen aikuisten kanssa ei muuttunut juurikaan.

” - - Meillä oli joka tapauksessa aika rentoa siellä osastolla - -”

Aineistosta nousi runsaasti kokemuksia kanssakäymisen vapautumisesta ja monipuolistumisesta ja siitä, että koettiin enemmän vapautta vaikuttaa omaan ajankäyttöön. Suhteiden ja vuoropuhelun luottamuksellisuuden ja aitouden koettiin vahvistuneen myös vertaisten kanssa yhdessä koetun ja jaetun myötä.

” - - mä oon tiennyt, että sä et kato mua kriittisesti. Sä olit turvallinen henkilö - -”

Mäntyniemen leirikeskukseen ilmapiiri koettiin kautta linjan kannustavaksi. Yhteisöllinen toiminta loi yhteisöllistä käyttäytymistä. Niin lapset kuin aikuiset kannustivat toisia lapsia erilaisissa tilanteissa. Etenkin silloin kun vastassa oli jonkin uuden tekemisen opetteleminen, kannustus ja kokemus hyväksyvistä ilmapiiristä olivat merkittäviä ja vahvistivat kokemusta omasta toimijuudesta.

” - - koko ajan olin rajalla ihmisenä, mä jouduin satsaa ja (sosiaalisesti) taktikoimaan tarvitsin aina rohkaisua - -”

5.6 Lastenkodin poissaolo: vuorotyön poissalo, kirjaamisen poissaolo

Kanssakäymisen vapautumisen erääksi merkittäväksi osatekijäksi tästä aineistosta nousi siis se, etteivät osaston tavanomaiset rutiinit pätenneet Vartiosaassa. Eräs keskeinen vuorovaikutukseen heijastunut osatekijä oli lapsen asioita ja vointia koskevan kirjaamisrutiinin poissaolo.

” - - onhan se omituista, että joku kirjottaa susta ja toinen aikuinen on siinä vieressä.”

Saassa tekemisiä ei kokemuksien mukaan joko kirjattu ollenkaan tai se hoidettiin ilman tietokonetta, huomaamattomasti.

” - - oli niillä (aikuisilla) paperia ja kynää - et ne otti jotenkin pääkohdat ylös tyyliin X on ollut tosi surullinen maanantaina - -”

” - - niillä oli semmoiset isot rapsavihot, jotka ne aina yritti piilottaa jonnekin reppuun - -”

Raportteihin syventymisestä ei kautta linjan pidetty, mutta erään osallistujan mielestä aikuiset eivät Mäntyniemessäkään pysyneet riittävästi erossa tästä velvoitteestaan.

” - - totta kai myös meidän aikuisten piti kirjoittaa rapsoja, enkä mä tykännyt siitä ollenkaan, koen et siellä (Mäntyniemessä) oli aika vastaava meininki - - tietenkään, niillä ei ollut semmosia välineitä et ei ne voinu koko ajan kirjoittaa - -”

Kaikki tutkimuksen osallistajat eivät olleet kiinnittäneet mahdolliseen käsinkirjaamiseen huomiota. Toiset olivat sitäkin kiinnostuneempia mahdollisista kirjauksista.

” - - joo niil- oli semmonen musta reppu, jossa oli semmonen päivälukko ja (me) yritettiin aina murtautua sinne tyyliin jollain kynnellä, jouduttiin aina vaikeuksiin siitä - -”

Mäntyniemestä kotiin lähtö - paluu lastenkodin arkeen toi mukanaan koko sijaishuollon perinteisen institutionaalisen puolen merkitykset.

” - - se oli semmosta et - nyt palataan arkeen!”

” - - ne alko tekemään niitä raportteja ja piti niitä kokouksia siellä lasikopissaan, ja meille sanottiin suoraan et nyt ei saa sit seuraavaan puoleen tuntiin tulla koputtaa paitsi, jos oli oikeesti joku hätä niin totta kai sai mennä - -”

” - - [aikuiset] saattoi ottaa meidät sinne haastatteluun, et no niin, mitäs mieltä olit tästä leiristä - - ja me oltiin silleen et - okei! - -”

Lastenkodin merkitys kapeutuu tässä kontekstissa tuotetussa aineistossa eräänlaiseksi saarella koetun taustakankaaksi tai institutionaaliseksi vastakuvaksi.

” - - niin, tämä ei vaan ollut se lastenkoti!”

Institutionaalisten elementtien poissaolo vapautti useimmat osallistujat tilaan, jossa oma tilanne ja toiminta vaikutti myönteisemmältä ja toimintamahdollisuuksia näytti olevan enemmän. Eräs ikäväksi koettu symboli on lastensuojelulaitoksissa työskentelevien ammattilaisten toimisto, jossa on tyypillisesti isot läpinäkyvä ikkunat, joiden takaa osastoa voi tarvittaessa tarkkailla. Tämä ammattilaisuuden raameihin viittaava alue yhdistää luultavasti ainakin kaikkia kunnallisia lastenkoteja ja vastaanottolaitoksia, ja on tuttu näky etenkin henkilölle, joka on esimerkiksi joutunut taajaan vaihtamaan laitosta. Toimiston erillisuus muusta osastosta, lasten kodista, luo tahtomattaankin aika selkeän asetelman, johon voi tulkita liittyvän sekä kontrollivaltaa että etäisyyttä.

” - - täällä ei oo sitä lasikoppia eikä sitä rapsaa.”

Lastenkodin merkitys vastakuvana sille mahdollisuuksien tilalle, mitä esimerkiksi Vartiosaaren Mäntyniemi edusti ei pitänyt paikkaansa kaikkien kohdalla. Yhden osallistujan kokemuksissa lastenkodin merkitys näyttäytyi myönteisessä valossa.

Muiden osallistujien kokemukset vaikuttavat heijastavan sijaishuoltoon yhdistettyjä henkilökohtaisia merkityksiä.

” - - se on joku ihmisen perusluonne, jos joutuu laitokseen [ja on] melkein niin kuin häkkieläin - - se on vaan niin kun kestettävä - -”

Seuraavassa lainauksessa vastakuvavertaus on vahvasti läsnä. Mustavalkoisessa asetelmassa näkyy myös Mäntyniemessä koettu hyväksynnän ilmapiiri.

” - - et tavallaan niin kun tuomarit seisoo koko ajan sun edessä et, jos sä teet jonkun virheen siit sakotetaan - - sit kun tulee tänne näin [niin se tuomari katoaa] - -”

Institutionaalisten elementtien koettu poissaolo avaa tilan mahdollisuuksille, mutta olosuhteet eivät muuta asetelmaa kokonaan. Mahdollisuuksien tilan muodostuminen edellyttää otollisia olosuhteita, jotka koostuvat ympäristön lisäksi suhteesta läsnäolijoihin.

” - - olihan siellä (lastenkodissa) henkilöitä, joiden kanssa me ei niin kun persoonina pidetty toisistamme - - silloin se ympäristön vaihdos ei välttisi toimi - -”

Vuorovaikutuksen sävyillä ja sen heijastelemalla asenteella on väliä, se on helppo huomata.

” - - koen et mulla on herkkä tunne-elämä et heijastan sitä, mitä muut tuntee ja kyllähän mä näe sen, et kuka tekee sitä työtä sydämellä ja kuka tulee vaan töihin.”

Lastenkodissa kasvaessaan oppii kuitenkin sopeutumaan siihen, että kaikista kotona olijoista ei tarvitse pitää.

” - - selväähän se on, että joidenkin aikuisten kanssa tulet paremmin juttuun ja pidätte toisistanne - -”

” - - meillä ravas niitä harjoittelijoita - aina vaan uusia ja uusia - nyt tää olis täällä viikon ja toisella osastolla toisen viikon - -”

5.7 Kokemusten heijastukset tähän päivään - osallistujien näkemyksiä

Tutkimukseen osallistujilta pyydettiin lopuksi omaa arviota Mäntyniemen leirikeskukseen merkityksestä ja kokemusten mahdollisista heijastuksista tähän päivään. Haastateltavat luettelivat erilaisia konkreettisia ja vähemmän konkreettisia vaikutuksia. Vastaavia koettuja kokemusten vaikutuksia oli toki avattu aiemminkin haastattelussa.

” - - joiltain leireiltä sai työkaluja - - uusia tapoja - - rohkeutta - -”

Leirillä virinnyt avoimemman vuorovaikutuksen kulttuuri on joissain tapauksissa säilynyt vielä arkeen ja osastolle palaamisen jälkeenkkin. Haastateltavan mukaan se kestää jonkin aikaa mutta alkaa väistämättä arjessa muutamassa viikossa taas hiipua.

” - - ehkä se avoimuus lisääntyi - -”

” - - oon aina pelännyt ampiaisia ja inhonnut luontoa ja mulle on tosi vaikeeta ollu ylipäätään missään missä on metsää - eipä oo enää!”

” - - mul on toi sama, oon inhonnut mennä luontoon, mut oon siedäntynyt täällä - metsässä on punkkeja -”

Vartiosaareissa on ollut tilaa oppia itsestään ja tavastaan reagoida erilaisiin asioihin etenkin, kun on ollut aikaa ja mahdollisuus pysähtyä kokemusten ääreen ja kenties vielä reflektoida asiaa niiden samojen ihmisten kanssa, jotka ovat alun alkaenkin olleet paikalla.

” - - tai ne on kasvattanut mua, mulla on hyviä ja huonoja kokemuksia, jotka on muokannut mua - - ”

Mäntyniemen leirikeskuksessa muodostetuilla edelleen jatkuvilla, vertaisuuteen perustuvilla ihmissuhteilla on kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten kokemuksissa erityinen arvo.

” - - on jäänyt tärkeitä ihmisiä, jotka on jäänyt mun elämään - - ”

Mitä pidempään aikaa oli vietetty, sitä syvemmin kokemuksen merkitys tässä päivässä tuntui. Ne, jotka olivat olleet Mäntyniemen toiminnassa mukana useammin ja ajallisesti pidempään, ilmaisivat kokemusten vaikutukset voimakkaasti ja suoralta kädeltä.

” - - mulle se on hyvin helppoa [sanoa mikä merkitys Mäntyniemellä on ollut]. Mä en istu Pasilassa enkä linnassa tällä hetkellä - - ”

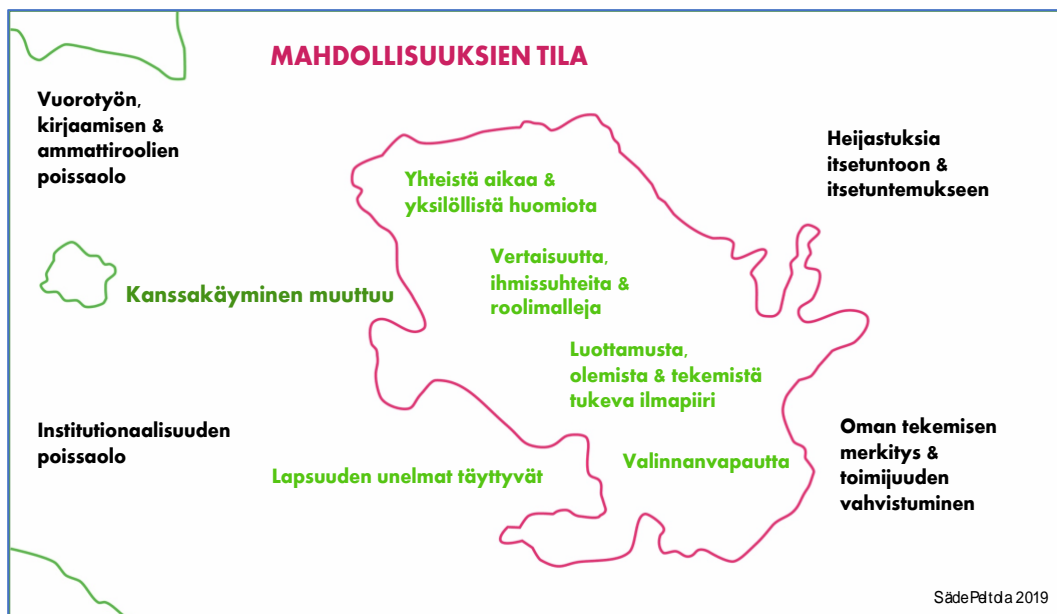
” - - itellekin se on aika lailla se, etten varmaan olisi vakituudessa työssä ilman tätä paikkaa - - ”

” - - ei oo niin ku lähtenyt sinne pohjamutiin. ”

”Tää on aina niin ku ollu tämmönen mahdollisuus starttiin, uuteen - - alkuun. Kun tästä lähtee, kova on ponnistus - - ”

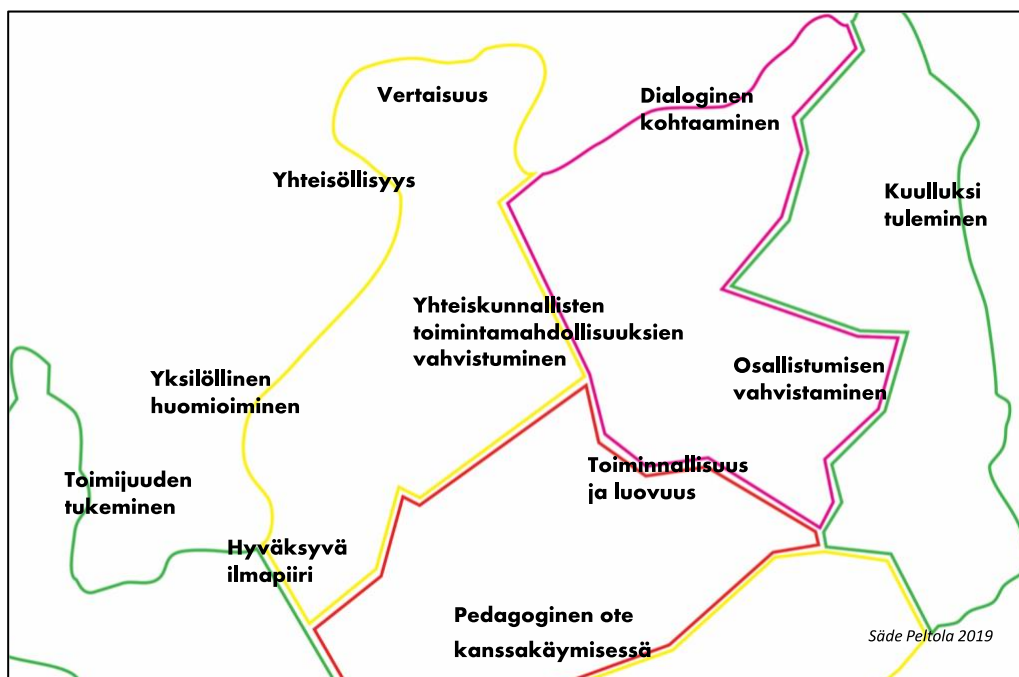
6 Ulottuvuudet kartoilla

Edellisessä luvussa pyrin vastamaan tutkimuksen ensisijaiseen tavoitteeseen, joka koski viiden sijaishuollossa kasvaneen lapsen kokemuksia. Lopuksi tarkastelen vielä lyhyesti tutkimuksen tuloksia työtettä koskevien kysymysten kannalta. (Muukkonen 2018) Pyrin tässä luvussa pelkistämään kolmen analyysiprosessissa syntyneen karttakuvion avulla Mäntyniemen leirikeskuksessa tehtävää yötä suhteessa aineistosta nousseisiin kokemuksiin sekä rinnastamaan tämän työn ja sosiaalipedagogisen työtteen ominaispiirteitä. Ensimmäiseen karttaan (kuva 6) on pelkistetty haastateltavien kokemusten keskeiset ulottuvuudet prosessin lähtökohdaksi. Piirroksessa punaisella ääriviivoilla rajattu alue edustaa haastateltavien kokemusten merkitysten synteeksi muodostunutta mahdollisuuksien tilaa. Tämä laitosmaailman (vihreät ääriviivat) varjosta vapaa katvealue on havainnollistettu Vartiosaaren muotoiseksi Jan Strangin retkikartan (2019) avulla. Alkuperäiseen karttaan voi tutustua Vartiosaariseuran sivuilla tai tämän raportin lopussa (liite 5).

Kuvio 6 Mahdollisuuksien tilan ulottuvuudet Vartiosaaren karttapohjalla

Seuraavaan piirrookseen, lähikuvaan Vartiosaaren kartasta (kuva 7) on koottu Mäntyniemessä tehtävän työn ominaispiirteitä tutkimukseen osallistuneiden kokemusten valossa niin, että käsitteellistämässä on otettu huomioon sen tutkimusanalyysistä noussut suhde sosiaalipedagogiseen orientaatioon.

Kuva 7 Lähikuva Vartiosaassa tehtävän työn ulottuvuuksista haastateltavien kokemusten perusteella

Viimeiseen karttakuvioon (kuva 8) on pelkistetty sosiaalipedagogisen työtteen ominaispiirteet (vrt. kuva 4) suhteessa Mäntyniemessä tehtävään työhön. Tässä kartassa Mäntyniemessä tehtävä työ vaikuttaa asettuvan sosiaalipedagogisen työn kehukseen melko vaivattomasti. Ainoa sosiaalipedagogisen orientaation keskeinen ulottuvuus, joka ei noussut esiin tutkimuksen aineistosta on perinteen korostama teoretiedon ja käytännön välinen tiivis vuoropuhelu. Tämä lienee luonnollista, kun tutkimuksen fokuksessa on lasten kokemus eikä työtteen teoreettinen reflektointi ammattilaisten kanssa. Tässä raportissa on aiemmin viitattu muun muassa sijaishuollon resursoinnin ja tietoon perustuvien käytäntöjen luomisen haasteisiin. Teorian ja käytännön vuoropuhelun haasteet koskevat koko kenttää. Myös tutkimusanalyysin ulkopuolelle jääneestä materiaalista, asiantuntijahaastatteluista ja muista taustakeskusteluista ja aineistoista nousi näkemys siitä, että yksiköiden resurssit on sunnattu käsillä olevan työn ohella lähinnä siihen, että on pyritty vastaamaan palvelujärjestelmän monimuotoistuviin ja muuttuviin tarpeisiin. Edellä kuvattuun vuoropuheluun ei ole jäänyt aikaa.

Kuva 8 Sosiaalipedagogisen työn keskeiset ulottuvuudet Nivalan ja Rynnäsen (2019) mukaan

7 Pohdinta

Opinnäytetyöni ensisijainen tarkoitus oli tuottaa laadullista tutkimustietoa Mäntyniemen leirikeskuksesta toteutettavasta toiminnallisesta työstä sijaishuollossa kasvaneiden lasten näkökulmasta. Tutkimuksen tavoite oli vastata kysymykseen: miten nyt jo aikuiset, sijaishuollon piirissä kasvaneet lapset kokivat Vartiosaassa olemisen merkityksen. Lisäksi työssä pyrittiin jäsentämään Mäntyniemen leirikeskuksesta tehtävän työn ulottuvuuksia. Tutkimuksessa aikuiset sijaishuoltotaustaiset haasteltavat kuvasivat lapsuutensa Vartiosaarta sijaishuollon laitosarjesta poikkeavana omalakisena tilana, joka sijaitsi riittävän etäällä

mantereen huolista ja keskellä elävää merta. Tässä tilassa koettiin kanssakäymisen vapautuvan ja omien toimintamahdollisuuksien laajenevan ja vahvistuvan. Mahdollisuuksien tila viritti läsnäolijita vuoropuheluun itsensä, toistensa ja luonnonympäristönkin kanssa.

Vartiosaari-kokemuksille nousi aineistosta myös jännitteisiä vastakuvia, joita vasten kokemusten merkityksiä ja ulottuvuuksia heijasteltiin. Yhtäältä Mäntyniemen leirikeskuksen olosuhteille muodostui vahvoja itseisarvoisia merkityksiä ja toisaalta kokemukset tuottivat merkityksiä nimenomaan sen kautta, minkä poissaoloa ne edustivat. Aineistosta nousseissa vastakuvissa korostuivat aiempien institutionaalisten kokemusten merkitykset ja näiden laitostodellisuutta edustavien ilmiöiden ja symbolien poissaolo. Saarella aikuisilla oli enemmän aikaa ja mahdollisuuksia läsnäoloon eivätkä lähteneet päivänpäätteksi pois tai vetäytyneet porukalla toimistoon lasin taakse pitämään raporttejaan.

Opinnäytetyön aineistosta nousi myönteisiä yllätyksiä, joista eräs oli se, että Vartiosaaren Mäntyniemen leirikeskukseen oli lähdetty alkujännityksen jälkeen aina innokkaasti. Tutkimukseen osallistujia ei teini-iässäkään ollut tarvinnut erityisemmin houkutella mukaan. Alustavia teemoja tutkimushaasteluihin pohtiessani ajattelin stereotyyppisesti teini-iän luultavasti jumittavan nuoria osastolle ruudun ääreen. Aineiston perusteella asia olikin päinvastoin, teini-ikä vaikuttikin olevan saaren vetovoimaisuutta vahvistava tekijä. Etenkin eri laitosten yhteisillä leireillä oli mahdollista puuhastella, saunoa ja viettää yhtäjaksoisesti aikaa myös vertaistensa kanssa. Kukapa ei kaipaisi vertaisiaan ja kokemuksiensa erityisyyttä hyväksyvää seuraa juuri silloin kun vielä etsii itseään. Jotain suhteiden ja olosuhteiden vetovoimasta kerto sekin, ettei sen enempää, saarella usein aikaansa viettäneillä lapsilla kuin aikuisillakaan ollut tiedossa ainuttakaan luvatta poistumista tai leirikeskuksessa tapahtunutta kiinnipitotilannetta.

Tutkimuksen aineisto on syntynyt viiden sijaishuollossa kasvaneen naisen ja miehen avoimesta ja intensiivisestä muistelemisesta. Heidän ansiostaan tutkimuksen ryhmähaastatteluaineistosta tuli merkitysvirraltaan runsas. Pyrin vielä palaamaan nyt kerätyn aineiston ääreen tuoreiden näkökulmien kanssa. Mielestäni olisi yhtälailla perusteltua kerätä ryhmäkeskusteluihin ja vastaavalla ajalliseen etäisyyteen perustuvalla muistelumenetelmällä aineistoa sijaishuollon piirissä toimivilta aikuisilta. Lastensuojeluammattilaisten tuottaman aineiston asettaminen vuoropuheluun tämän asiakkaiden synnyttämän aineiston kanssa mahdollistaisi yhteisen todellisuuden lähemmän tarkastelun etäisyyden päästä. Kiinnostavaa olisi, entisten sijoitettujen lasten kanssa yhdessä, tutkia sitäkin miten, tässä tutkimuksessa mahdollisuuksien tilaksi nimettyä, kokemuksellista tilaa ja sen edellyttämiä olosuhteita voisi viedä eteenpäin mantereelle ja vaalia sitä myös laitosarjessa.

Ryhmäkeskustelutilaisuuksissa nousi esiin runsaasti ammatillisesti ja tutkimuksellisesti kiinnostavia kokemuksia ja teemoja, joita ei voitu sisällyttää tähän tutkimukseen. Mainitsen niistä erään kiinnostavan tutkimusaiheen, joka hyötyisi erityisesti sijaishuoltolaitosten kokemusasiantuntijoiden autenttisesta äänestä. Luvattomien poissaolojen laitoksita, niin sanottujen hatkaamisten arveltiin Lastensuojelun Keskusliiton selvityksessä (2013) olevan lisääntymässä. Kuusi vuotta sitten, selvityksen tekoaikaan laitoksiin jäi palaamatta jo lähes vajaa viidennes niiden asukkaista. Ilmiö on moniulotteisuudessaan hyvin huolestuttava. Hatkassa ollaan kovin monenlaisista syistä ja erilaisissa, vaarallisissakin olosuhteissa. Olisikin tärkeää päästä tutkimaan hatkaamista juuri kokemusasiantuntijoiden kanssa sellaisesta astelmasta, joka takaisi heille riittävästi etäisyyttä itse tapahtumiin ja sijaishuoltoon, jotta hatkaamiseen liittyvien kokemusten aito avaaminen olisi mielekästä. Ajattelen, että juuri hatkaamis-ilmiössä tiivistyy paljon siitä lastensuojelun kontrollivallasta, jonka kanssa - etenkin laitoksissa asuvat - nuoret ovat väistämättä jatkuvasti tekemisissä. Millä tavalla ja millaisessa suhteessa on kovin yksilöllistä ja määrittyä lopulta kanssakäymisissä osaston aikuisten kanssa. Tätäkin teemaa olisi tärkeää katsoa avoimesti, yhteistuumina ja molemmilta puolilta kenttää.

Tämän tutkimusraportin johdannossa kuvasin suomalaisen sijaishuollon ajankohtaisia ja vakavia huolenaiheita. Uskon, että juuri nyt sijaishuollon asukkaita aidosti mukaan ottavalle ja heidän kokemuksilleen orgaanista tilaa antavalle tutkimukselle olisi aivan erityistä tarvetta.

7 Lähteet

Eronen, Tuija. 2012. Lastenkoti osana elämäntarinaa - narratiivinen tutkimus lastenkodissa asuneiden kertomuksista. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Harrikari, T. 2017. Lastensuojelun yhteisöt ja laitostyön ajassa muuttuvat yhteisölliset toimintatavat. Teoksesta Sosiaalityön yhteisöllisyyttä etsimässä. Väyrynen S, Kostamo-Pääkkö, K & Ojaniemi P. (toim.) Helsinki: Unipress. 53-83.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. 15.-17. painos. Porvoo: Tammi.

Honkatukia P. 2018. Haastattelu nuorisotutkimuksen metodina. Teoksessa Kiilankoski, T. & Honkatukija, P. (toim.) Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä. Tampere: Vastapaino. 149-170.

Hotari, K.; Oranen, M. & Pösö, T. 2013. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Marjatta B. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. 4. uudistettu painos. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos.

Hurting, J., Laitinen, M. & Uljas-Autio, K. (toim.) 2010. Ajattele itse - tutkimuksellisen lukutaidon perusteet. Helsinki: PS-kustannus.

Karppinen S. & Latomaa T. 2015. Kokoavaa tarkastelua; seikkailupedagogiikka tavoitteellisena toimintana. Teoksessa Seikkaillen elämyksiä III - suomalainen seikkailupedagogiikka. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. 72-74.

Känänen, P. 2013. Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa - kohti tilaa ja kokemuksia. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Laakso, R. 2009. Arjen rutiinit ja yllätykset - etnografia lastenkotityöstä. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Laine, T. 2015. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. 4., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus. 29-51.

Lämsä, A-L 2009. Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä - lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. Väitöskirja-tutkimus. Oulu: Oulun yliopisto.

Muukkonen M. 2018. Tutkimusongelma tutkimuksen apuvälineenä. Teoksessa Kiilankoski, T. & Honkatukija, P. (toim.) 2018. Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä. Tampere: Vastapaino. 31-53.

Nivala, E & Rynänen, S. 2019. Sosiaalipedagogiikka - Kohti inhimillisempää yhteiskuntaa. Tallinna: Gaudeamus.

Nousiainen, K., Petrelius, P. & Yliruka, L. (toim.) 2016. Puheista tekoihin! Ylisukupolvisten ongelmien ehkäiseminen lastensuojelussa ja perhe- ja sosiaalipalveluissa Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Petrelius, P. & Eriksson, P.(toim.) 2018. Uudistuva lastensuojelu - kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Puonti, Anna-Maija, Tuula Saarnio ja Anne Hujala (toim.) 2005. Lastensuojelu tänään. Jyväskylä.

Rantala, I. 2015. Laadullisen aineiston analyysi tietokoneella Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. 4., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus. 108-133.

Räty, Tapio. 2012. Lastensuojelulaki - käytäntö ja soveltaminen. Porvoo.

Toikkanen, J & Virtanen, I. A. (toim.) 2018. Kokemuksen käsitteen ja käytön jäljillä. Teoksesta Kokemuksen tutkimus VI - kokemuksen käsite ja käyttö. Rovaniemi: Lapland university press, 7-24.

Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi, uudistettu laitos, Tammi.

Tökkäri, V. 2018. Fenomenologisen, hermeneuttis-fenomenologisen ja narratiivisen kokemuksen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksesta Kokemuksen tutkimus VI - kokemuksen käsite ja käyttö. Toikkanen, J & Virtanen, I. A. (toim.) Rovaniemi: Lapland university press. 64-84.

Törrönen, M. 2003. Lasten arki laitoksessa - Elämistila lastenkodissa ja sairaalassa. Helsinki: Yliopistopaino

Sähköiset

Eronen, T. 2007. Katsaus 2000-luvulla julkaistuun suomalaiseen lastensuojelututkimukseen. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.

Verkkodokumentti osoitteessa:

<<https://www.thl.fi/documents/647345/1449725/Eronen+2007++Katsaus+2000-luvulla+julkaistuun+suomalaiseen+lastensuojelututkimukseen.pdf/e0bcd6c9-9471-4a6f-89d1-b2d27a30e202>>

Eronen, T. & Laakso, R. 2016. Lastensuojelun laitoshoidon kasvatukselliset ja kuntouttavat orientaatiot ja niiden vaikuttavuus Tutkimuskatsaus kansainvälisiin tutkimuksiin 2010-2016. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.

Julkaisun pysyvä osoite: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-780-0>

Heino, T., Hyry, S., Ikäheimo, S. Kuronen, M. & Rajala, R. 2016.

Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset.

Huosta-hankkeen (2014-2015). Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos.

Verkkodokumentti osoitteessa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-644-5>

Helsingin kaupungin lasten- ja nuorisokotien muutoshanke. 2013. PowerPoint kalvosarja. Helsingin kaupunki.

Helsingin kaupungin Sosiaali- ja terveystoimialan palvelurakenne. 2019. Kuvio.

<https://www.hel.fi/static/galleries/kanslia/toimialojen%20palvelurakenne/sosiaali-ja-terveys.jpg>

Hämäläinen, J. 2015. Defining Social Pedagogy: Historical, Theoretical and Practical Considerations. The British Journal of Social Work, Volume 45, Issue 3. 1022-1038.

Verkkodokumentti osoitteessa: <https://doi.org/10.1093/bjsw/bct174>

Kananoja, A & Ruuskanen, K. 2019. Selvityshenkilön ehdotukset lastensuojelun toimintaedellytysten ja laadun parantamiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriö.

Verkkodokumentti osoitteessa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4026-0>

Kanste, O., Joronen, K., Halme, N., Perälä, M-L., Pelkonen, M. 2018.

Lasten ja nuorten terveyttä, hyvinvointia, kasvua ja oppimista edistävät palvelukokonaisuudet kokemuksista eri maista. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.

Verkkodokumentti osoitteessa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-186-7>

Kujala J. Ensiaskleet myönteiseen tunnistamiseen seikkailukasvatuksen keinoin
Teoksessa Häkli J., Kallio K. & Korkiamäki R (toim.) 2015. Myönteinen tunnistaminen
Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura.
Verkkodokumentti osoitteessa: [/http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/
myonteinen_tunnistaminen.pdf](http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/myonteinen_tunnistaminen.pdf)

Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja. 2019. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
Verkkodokumentti osoitteessa: [https://thl.fi/fi/web/kuntouttavan-tyotoiminnan-
kasikirja/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttava-tyotoiminta](https://thl.fi/fi/web/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja/kuntouttava-tyotoiminta)

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2.3.2001/189
Verkkodokumentti osoitteessa:
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010189>

Lastensuojelun käsikirja. 2019. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
Verkkodokumentti osoitteessa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.
Verkkodokumentti osoitteessa:
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=lastensuojelulaki#L1>

Lastensuojelun palvelujen asiakasohjaus. 2018. Omavalvontasuunnitelma. Helsingin kaupunki.
Verkkodokumentti osoitteessa:
https://www.hel.fi/static/sote/omavalvontasuunnitelmat/peso/lastensuojelun_palvelujen_asiakasohjaus.pdf

Lehtonen, I. & Télen J. 2013 Hatkassa - Selvitys nuorten luvattomista poissaoloista ja sijaishuoltopaikkojen käytännöistä. 2013. Lastensuojelun Keskusliitto.
Verkkodokumentti osoitteessa:
<https://www.lskl.fi/verkkokauppa/hatkassa/>

Palvelukuvaus - vaativa laitossijoitus. 2014 PowerPoint kalvosarja. Helsingin kaupunki sosiaali- ja terveysvirasto.

Strang J.Vartiosaaren retkeilykartta. 2019.
Verkkodokumentti osoitteessa:
https://www.strang.fi/vartiosaari/kartta/Vartiosaaren_retkeilykartta.pdf

Timonen-Kallio, E, Yliruka L & Närhi P. 2017. Lastensuojelun terapeuttisen laitospalvelun mallinnus. Teoksessa Erityis- ja vaativan tason palvelujen työpajaprosessin raportit osana Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Verkkodokumentti osoitteessa:

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/134652/TY%C3%962017_26_Ty%C3%B6pajapro sessit_1.6.17_web.pdf?sequence=3

Toiminnallinen työ palvelukuvaus. 2019. Helsingin kaupunki.

Verkkodokumentti osoitteessa: <https://www.hel.fi/sote/fi/palvelut/palvelukuvaus?id=3364>

Toiminnallinen työ palvelukuvaus. 2019. Helsingin kaupunki.

Verkkodokumentti osoitteessa: <https://www.hel.fi/sote/toimipisteet-fi/aakkosittain/lastensuojelu/muut/toiminnallinen-tyo/>

Toimiva lastensuojelu loppuraportti. 2013. Sosiaali- ja terveysministeriö.

Verkkodokumentti osoitteessa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3611-9>

Uudistuva lastensuojelu - kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa. 2018.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Verkkodokumentti osoitteessa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-208-6>

Valtavaara M. 2019. Laittomuksiin oli yritetty puuttua aiemminkin. Helsingin sanomat.

Artikkeli. Julkaistu 28.5.2019.

Verkkodokumentti osoitteessa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006122871.html>

Julkaisemattomat lähteet

Hovi, Arto, johtava ohjaaja, Helsingin kaupunki, Sosiaali- ja terveystoimi

Lastensuojelun palvelut, Palvelujen asiakasohjaus, suullinen tiedonanto 2019.

Kinnunen, Otto, toiminnanohjaaja, Helsingin kaupunki, Sosiaali- ja terveystoimi

Lastensuojelun palvelut, Palvelujen asiakasohjausyksikkö, Muut perheiden tukipalvelut

Toiminnallinen työ, suullinen tiedonanto 2019.

Kolsi, Minna, toiminnanohjaaja, Helsingin kaupunki, Sosiaali- ja terveystoimi

Lastensuojelun palvelut, Palvelujen asiakasohjausyksikkö, Muut perheiden tukipalvelut

Toiminnallinen työ, suullinen tiedonanto 2019.

Levanto, Pauliina, erityissosiaalityöntekijä, Helsingin kaupunki, Sosiaali- ja terveystoimi
Lastensuojelun palvelut, Palvelujen asiakasohjausyksikkö, Muut perheiden tukipalvelut,
ryhmätoiminnan koordinaattori, suullinen tiedonanto 2019.

Luovi, Jari, toiminnanohjaaja, Helsingin kaupunki, Sosiaali- ja terveystoimi
Lastensuojelun palvelut, Palvelujen asiakasohjausyksikkö, Muut perheiden tukipalvelut
Mäntyniemen leirikeskus, suullinen tiedonanto 2019.

Uuksulainen, Jukka, hoitaja, Helsingin kaupunki, Sosiaali- ja terveystoimi
Lastensuojelun palvelut, Lastenkodit, suullinen tiedonanto 2019.

8 Kuvat

Kuva 1 Lastensuojelutyön sijoittuminen Sosiaali- ja terveystoimialan palvelurakenteeseen (Helsingin kaupunki 2016)	10
Kuva 2 Mäntyniemen leirikeskusten päärakennus on peräisin 1890-luvulta.....	14
Kuva 3 Työtoimintaan osallistuvat pitävät huolta Mäntyniemen ympäristöstä	15
Kuva 4 Sosiaalipedagogisen työtteen ominaispiirteitä Nivalan ja Rynnäsen (2019) mukaan.....	17
Kuva 5 Tutkimuksen analyysiprosessin kulku ja ulottuvuudet.....	28
Kuvio 6 Mahdollisuuksien tilan ulottuvuudet Vartiosaaren karttapohjalla	41
Kuva 7 Lähikuva Vartiosaassa tehtävän työn ulottuvuuksista haastateltavien kokemusten perusteella	41
Kuva 8 Sosiaalipedagogisen työn keskeiset ulottuvuudet Nivalan ja Rynnäsen (2019) mukaan	42

9 Liitteet

Liite 1 Tutkimuslupa	53
Liite 2 Suostumuslomake	55
Liite 3 Haastattelun teemaluonnostelua tutkimussuunnitelmassa	57
Liite 4 Esimerkki aineiston analysointiin liittyvästä käsitelkarttaluonnostelusta	59
Liite 5 Vartiosaaren retkeilykartta (Stang 2019)	60

Liite 1 Tutkimuslupa

	Helsingin kaupunki Sosiaali- ja terveystoimiala Perhe- ja sosiaalipalvelut -palvelukokonaisuus Lastensuojelu	Pöytäkirjanote	1 (2)
		25.03.2019	
<u>Lastensuojelun johtaja</u>			
Säde Peltola Roineentie 7 C 4 00510 Helsinki			
			
22 § Päätös tutkimuslupahakemuksesta HEL 2019-003053			
HEL 2019-003053 T 13 02 01			
Päätös			
Lastensuojelun johtaja päätti myöntää tutkimusluvan Säde Peltolan tutkimuslupahakemukselle "Vartiosaassa tehtävää lastensuojelutyötä sijaishuollon entisten asiakkaiden kokemuksen kautta".			
Tutkimus on amk opinnäytetyö, jossa haastatellaan 4-6 nyt aikuista entistä lastensuojelun asiakasta, joilla on kokemusta Vartiosaaren leirikeskuksesta olemisesta sijoituksen aikana.			
HL 51 §:n perusteella korjattu tutkimusluvan voimaoloapäivä, HT 27.3.2019	Tutkimuksen yhteyshenkilö on johtava ohjaaja Arto Hovi. Tutkimuslupa on voimassa 20.3.2019 asti.		
Tutkimuksen yhteyshenkilö on johtava ohjaaja Arto Hovi. Tutkimuslupa on voimassa 31.12.2019 asti.			
Tutkimuslupaan sovelletaan seuraavia ehtoja:			
Tietoja saa käyttää vain hakemuksessa mainittua tutkimusta varten.			
Tutkimusraportissa tai muulla tavoin ei saa ilmaista tutkittujen asiakkaiden, työntekijöiden eikä palvelupisteiden tunnistetietoja.			
Tutkimusraportti tai sen sähköinen osoite toimitetaan sosiaali- ja terveystoimialan käyttöön osoitteella Helsingin kaupunki, Kirjaamo, Sosiaali- ja terveystoimiala, PL 10, 00099 Helsingin kaupunki, sähköposti: helsinki.kirjaamo@hel.fi			
Päätöksen perustelut			
Tutkimuksen tavoite on kuvata Vartiosaaren leirikeskuksessa tehtävää lastensuojelutyötä sijaishuollon entisten asiakkaiden kokemusten kautta.			
Postiosoite PL 6000 00099 HELSINGIN KAUPUNKI sosiaaliterveys@hel.fi	Käyntiosoite Toinen linja 4 A Helsinki 53 www.hel.fi/sote	Puhelin +358 9 310 5015 Faksi +358 9 310 42504	Y-tunnus 0201256-6 Tilinro FI1880001200052430 Alv.nro FI02012566

Helsingin kaupunki
 Sosiaali- ja terveystoimiala
 Perhe- ja sosiaalipalvelut -palvelukokonaisuus
 Lastensuojelu

Pöytäkirjanote

2 (2)

25.03.2019

Lastensuojelun johtaja

Tutkimus on osallistujille vapaaehtoinen ja se on mahdollista keskeyttää. Arkaluontoisia tietoja käsitellään erityisellä huolellisuudella ja tutkimusaineistoa säilytetään ja se hävitetään turvallisesti.

Lisätiedot

Ilona Fagerström, suunnittelija, puhelin: 09 310 44913
 ilona.fagerstrom(a)hel.fi

Liitteet

- 1 Tutkimuslupahakemus, Vartiosaassa tehtävästä lastensuojelutyöstä
- 2 Tutkimussuunnitelma, Vartiosaassa tehtävästä lastensuojelutyöstä
- 3 Tutkimuslupahakemus, liite, rekisteriseloste

Muutoksenhaku

Oikaisuvaatimusohje, sosiaali- ja terveyslautakunta

Otteet

Ote	Otteen liitteet
Hakija	Oikaisuvaatimusohje, sosiaali- ja terveyslautakunta
Yhteyshenkilö	Liite 1
	Liite 2
	Liite 3

Pöytäkirjanote on lähetetty asianosaiselle 1.4.2019.

Saila Nummikoski
 lastensuojelun johtaja

Postiosoite
 PL 6000
 00099 HELSINGIN KAUPUNKI
 sosiaalijaterveys@hel.fi

Käyntiosoite
 Toinen linja 4 A
 Helsinki 53
 www.hel.fi/sote

Puhelin
 +358 9 310 5015
 Faksi
 +358 9 310 42504

Y-tunnus
 0201256-6

Tilinro
 FI1880001200052430
 Alv.nro
 FI02012566

Liite 2 Suostumuslomake

Suostumuslomake

Tutkimuksen tekijä: Säde Peltola
Tutkimuksen nimi: Kautta rantain - kohtaamisia maalla ja merellä, entisten lastensuojeluasiakkaiden kokemuksia Vartiosaassa tehtävästä toiminnallisesta työstä.

Tietoa tutkimuksesta

Olen Laurea-ammattikorkeakoulun valmistumisvaiheen sosionomiopiskelija. Teen opinnäytetyötäni Vartiosaassa tehtävästä toiminnallista lastensuojelutyöstä sen asiakkaiden kokemusten kautta. Tutkimukseni tavoite on vastata kysymykseen siitä, miten nyt jo aikuiset, Vartiosaassa jonkun verran aikaansa viettäneet entiset asiakkaat ovat kokeneet saareen liittyvän toiminnan osana sijoituksen aikaista arkeaan.

Tutkimukseni pyrkii entisten lastensuojeluasiakkaiden kokemusten mahdollisimman autenttiseen kuulemiseen. Pysin suunnittelemaan koko tutkimusprosessini tätä tavoitetta silmällä pitäen. Tavoitteena on, että haastattelutilaisuudet muodostuvat mahdollisimman mukaviksi ja antavat samalla mahdollisuuden muistella ja jäsentää kokemuksiaan. Kyseessä on laadullinen tutkimus, johon osallistujaksi pyydetään muutamia toiminnallisen työn pajan kautta tavoitettuja entisiä sijaishuollon asiakkaita. Haastattelutilaisuudet pyritään järjestämään Vartiosaassa ja tilaisuudet suunnitellaan yhdessä toiminnallisen työn ohjaajien kanssa, niissä käytetään teemahaastatteluja ja toiminnallisia menetelmiä. Tavoitteena on pitää aineistonkeruutilaisuus mahdollisimman läpinäkyvänä, osallistavana ja rohkaista tuomaan omalta kannalta tärkeitä teemoja ja asioita näkyväksi ja yhdessä tutkittavaksi.

Haastattelut tehdään kevään 2019 aikana ja niihin osallistuminen on vapaaehtoista. Haastateltavalla on ehdoton oikeus keskeyttää tutkimukseen osallistuminen, milloin vain ja kieltäytyä niin halutessaan vastaamasta esitettyyn kysymykseen. Henkilötietoja sisältävää aineistoa ei luovuteta tutkimuksen ulkopuolisille tutkimuksen missään vaiheessa. Haastattelut ja toiminnalliset hetket nauhoitetaan, jonka jälkeen ne kirjoitetaan tekstitiedostoksi. Haastattelussa tai toiminnallisissa tuokioissa esille tulleet asiat raportoidaan opinnäytetyössä tavalla, jossa tutkittavia tai muita haastattelussa mainittuja yksittäisiä henkilöitä ei voida tunnistaa. Haastateltavan ja haastattelussa mahdollisesti esille tulevien muiden henkilöiden nimet poistetaan tai käytetään peitenimiä. Tarvittaessa myös muita tietoja poistetaan tai muutetaan niin että henkilöiden tunnistaminen ei ole enää mahdollista. Ääninauha tuhoetaan sen jälkeen, kun haastattelu on kirjoitettu tekstitiedostoksi. Toiminnallisissa tuokioissa

syntyneet aineistodokumentit hävitetään turvallisesti jollei tutkimukseen osallistujan toiveesta muuta sovita. Kerättyä aineistoa käytetään ainoastaan tähän tutkimukseen ja se hävitetään tutkimuksen valmistuttua.

Kiitos, että osallistut tutkimukseen, panoksesi on tärkeä ja arvokas!

Säde Peltola, sade.peltola@student.laurea.fi

Vastaa mielelläni kaikkiin tutkimukseen liittyviin kysymyksiin! ☺

Suostumus tutkimukseen osallistumiseen

Olen tietoinen tutkimuksen tarkoituksesta ja siitä, että osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista. Olen myös tietoinen siitä, että minulla on oikeus keskeyttää osallistumiseni tutkimukseen sen kaikissa vaiheissa ja kieltää antamani tietojen käyttö. Sitoudun pitämään tutkimuksen aikana kaikista siihen osallistuneista henkilöistä saamani tiedot omanani.

Tästä sopimuksesta on tehty kaksi kappaletta, yksi tutkittavalle ja yksi tutkijalle.

_____ __. __ 2019

Paikka ja aika

Tutkimukseen osallistuvan allekirjoitus ja nimen selvennys

Tutkijan allekirjoitus ja nimen selvennys

Liite 3 Haastattelun teemaluonnostelua tutkimussuunnitelmassa

1. Tutkimuksen kannalta olennaiset taustatiedot

- ikä, sukupuoli, elämäntilanne
- mitä muuta haluat sanoa tai kertoa - mikä tuntuu olennaiselta tässä kohtaa?

2. Osastolta lähteminen

- Miten saareen lähtöä valmisteltiin osastolla?
- Ketkä kaikki sinne lähtivät ja miksi lähdettiin?
- Miten aikuiset asiaa perustelivat?
- Mitä itse asiasta ajattelit?
- Mitkä kaikki asiat vaikuttivat siihen, että itse lähdit mukaan?
- Rohkaisiko joku erityinen asia lähtemään?
- Miten aikuiset toimivat näissä tilanteissa?
- Mitkä asiat vetivät ja mitkä työnsivät?
- Miltä saareen lähteminen tuntui ensimmäistä kertaa?
- Entä seuraavilla kerroilla, muuttuiko joku?
- Poikkesiko Vartiosaareen lähteminen muihin kohteisiin lähetemisestä?
- Oliko sinne helpompaa tai vaikeampaa lähteä?

3. Saarella oleminen

- Miltä saareen saapuminen ensimmäistä kertaa tuntui?
- Heräsikö uusia aistivaikutelmia?
- Millainen porukka oli paikalla?
- olivatko tuttuja / vieraita aikuisia/ lapsia?
- Oliko omaohjaaja mukana?
- Miltä oleminen tällä porukalla aluksi tuntui?
- Entä myöhemmin ja seuraavilla kerroilla, miten kokemus muuttui?

4. Saarella toimiminen

- Mitä konkreettisesti tehtiin?
- Oltiin esimerkiksi vain piipahtamassa ja saunomassa vai retkellä tai purjehtimassa vai osallistumassa johonkin tiettyyn ryhmään?
- Oliko toiminnassa joku punainen lanka tai selkeä tavoite?
- Teitkö siellä joitain itsellesi uusia asioita?
- Miltä se tuntui?
- Saitko palautetta?
- Tapahtuiko jotain tylsää?
- Koitko oppineesi reissussa jotain konkreettista kuten jonkin uuden taidon?
- Entä itsestäsi?

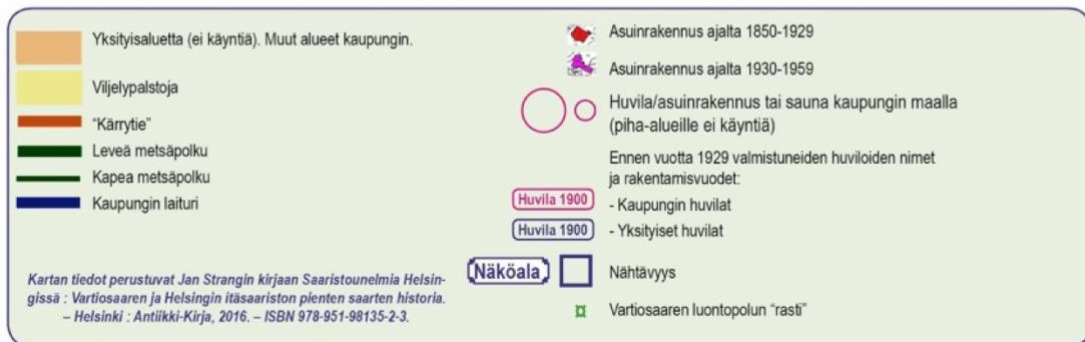
5. Vuorovaikutuksen dynamiikka

- Miten yhdessä toisten nuorten, aikuisten ja ryhmän kanssa toimiminen vaikutti?
- Poikkesiko yhdessäoleminen ja tekeminen jotenkin arjesta osastolla?
- Näyttäytyivätkö aikuiset tai toiset nuoret jotenkin uudessa valossa?
- Puhuttiinko toisten kanssa erilaisista asioista tai eri tavalla kuin osastolla?

6. Millaisia asioita jäi mieleen?

- Toiko luonnonympäristö ja eläiminen kokemukseen jotain erityistä?
- Oliko Vartiosaarella ja siellä tarjolla olevassa toiminnassa mahdollisesti jotain erityistä, mitä ei ole toisenlaisessa ympäristössä tavoittanut?
- Miten nimenomaan saarella oleminen vaikutti olemiseen ja tekemiseen?
- Mikä reissussa toimi ja mikä ei toiminut?
- Mikä kaikki tähän vaikutti?
- Millainen kokemuksen merkitys on ollut myöhemmin tarkasteltuna?

Liite 5 Vartiosaaren retkeilykartta (Stang 2019)

Liite 6 Aineistolainauksia & kuvakollaasi Vartiosaaresta

" - - täällä ei oo sitä lasikoppii eikä sitä rapsaa."

*" - - juteltiin diipeistä jutuista
myös aikuisten kanssa."*

*" - - Kun tästä
lähtee, kova on
ponnistus!"*

*"Tärkeätä on sauna ja
vertaisten kanssa
tekeminen - -"*

*" - - tärkeitä ihmisiä,
jotka on jäänyt
mun elämään."*

"Vettä ei ole, jos sitä ei hae!"

"Ei oo niin ku lähtenyt sinne pohjamutiin - -"

